Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

1925 чылдан үдезилеттирген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 чыл. АВГУСТ 29 ВТОРНИК. № 203 (2904). ортаа 2 кап.

КҮРҮНЕ ШЫГЖАМЫРЫНГА

Дүүн беш шакка чедир республиканың колхозтары болгаш совхозтары күрүнеге 2997 тонна тарааны дужааган.

Көдээниң ажыл-ишчилери! Тоску беш чылдың ийиги чылының дүжүдүн кыска хуусаада, чидириг чокка ажаап алырынче бүгү күштү салыылыңар!

СЭКП ТК-да, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде болгаш ВЦСПС-те

Эртемниң чедиишкиннерин болгаш мурнакчы дүржүлганы пропагандалаарынга база оларны көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге нептередиринге ССРЭ-ниң Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинин ролюн бедидер дугайында

СЭКП ТК, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш ВЦСПС эртемниң чедиишкиннерин болгаш мурнакчы дүржүлганы пропагандалаарынга база оларны көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге нептередиринге ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинин ролюн бедидер дугайында айтырыгны чугаалажып көрген. ССРЭ-ниң Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинин эртемниң чедиишкиннерин болгаш мурнакчы дүржүлганы көдээ ажыл-агыйга пропагандалаар талазы-биле ажылының деңнели амгы үениң негелделеринге ам-даа дүүшпейн турар деп хүлээп алган доктаалда айтып турар. Ол ышкаш ССРЭ-ниң УАЧД-зинге киржир эрге дээш көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чарыжы массалыг байдалдыг болбайын турар. Ол делгелге мурнакчы дүржүлганың ёзулуг бүгү-улусчу школазы болбайын турар, ында чер болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрүп үндүрүнүң дешилгелиг аргаларын, күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарын болгаш эргелеп башкарарын эвээш пропагандалап турар. Бо чугула херекке ала-чайгаарлаашкын ховар эвес боор, көргүзүг-делгээшкиниң таалымчалыг аргаларын калбаа-биле ажыглавайн турар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинің эртем болгаш техника талазы-биле Күрүне комитеди, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу, өске-даа министерволар болгаш төп албан черлери көдээ ажыл-агый эртемниң болгаш техниказының чедиишкиннерин, көдээ ажыл-агыйның техниктиг хандырылгазынга идепкейлиг киржип турар үлетпүр бүдүрүлгелериниң, эң ылаңгыя мурнакчы колхозтарның болгаш совхозтарның чедиишкиннерин ССРЭ-ниң Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинге көргүзерин эки-жидиринче чогуур кичээнгей салбайын турар. ССРЭ-ниң УАЧД-де көргүзүп турар чедиишкиннер солуннарның болгаш журналдарның арынарында, радио болгаш теледамчыдылгаларда четпес чыыттырып турар.

Чамдык областарда, крайларда болгаш республикаларда партия организациялары, совет, профсвилел болгаш көдээ ажыл-агый органнары ССРЭ-ниң УАЧД-ниң киржикчилериниң дүржүлгазын кошкак нептередип, эң дээре ажыл-агыйларның, бригадаларның, звеноларның болгаш мурнакчыларның ажылының мурнакчы аргаларын пропагандалап, нептередиринге республика, край болгаш область делгелгелерин долу хемчет-биле ажыглавайн турар.

Партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин чедиишкиниг күүседириңге көдээ-ниң ажыл-ишчилерин мобилизастаарынга ССРЭ-ниң Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинин ролюн бедидериниң чугула ужур-дузалышын барымдаалаан, СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш Профессионалдар Эвилелиниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлели колхозтарның, совхозтарның болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа бүдүрүлгелериниң, а ол ышкаш көдээниң чагыгларын кылып турар үлетпүр бүдүрүлге черлериниң, тудуг организацияларының ажылынга бедик түүлелдерин хандырар көдээ ажыл-агыйда эртем-техниктиг дешилгени, методтарны болгаш аргаларны бүгү талалыг чыыдып турган, ССРЭ-ниң Улус ажыл-агый чедиишкиннериниң эртемниң чедиишкиннерин болгаш мурнакчы дүржүлганы пропагандалаарының база көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге калбаа-биле нептередиринің ажылын эки-жидерин ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Эртем болгаш техника талазы-биле Күрүне комитединге, Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинин Кол Комитединге, көдээ ажыл-агыйның, суг болгаш ыяш ажыл-агыйының, машина тудуушкунуң, химия үлетпүрүнүң, көдээ тудугның министерстволарынга болгаш төп албан черлеринге, профсвилелдериниң Төп Комитединге хүлээндирген.

ССРЭ-ниң Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинин павильоннарынга болгаш чер-черлерниң делгелгелериңге көдээ, ыяш болгаш суг ажыл-агыйларының эң чугула айтырыгларының талазы-биле семинарларны, тематиктиг болгаш көжүп чоруур делгелгелерни, көрүлде конкурстарны чорударын калбаа-биле практикалаар; боттарының ажылдарынга көдээ ажыл-агыйның шылгарыңгай чедиишкиннерин чедип алган улуг-улуг эртемдеңнери-биле, улуг специалистери-биле болгаш мурнакчылары-биле экскурсантыларының ужуражыышкынарын, а ол ышкаш эвилелдешкен республикаларның, крайларның болгаш областарның төлөөлериниң аразынга ужуражыышкынарны калбаа-биле практикалаар. Көдээ ажыл-агый талазы-биле ле-

(Уланчызы 3-кү арында).

ЧӨӨН-ХЕМЧИКТИҢ АЖЫЛ-АГЫЙЛАРЫНДА

Чөөн-Хемчик районнуң колхозтары болгаш совхозтары бо хүннерде өнүктүрүп малынга чем белеткээр ажылды хайныышкынныг чорудуп, ону тараа ажаап алыышкыны-биле капсырлаштырбас дээш, темпини хүн бүрү бедидип турарлар.

Бо чылын районнуң девискээринде сигеннің үнгени мурнуку чылдардан эки болган. Ынчангаш малга бүдүн чартык чылда четчир сигенни курлавырлап белеткеп ап болурунуң бүгү аргалары бар.

Мал чеми белеткээриниң талазы-биле чарыш ында колхозтарның болгаш совхозтарның аразында калбарган. Ук чарыштың түүнелин партия райкому, райкүүском он хонуктап үндүрүп, тиилекчи болган ажыл-агыйга шилчиир Кызыл тукту тыпсып турар. Чарышка баштайгы удаазында «Искра» колхоз мурнакчы болуп, партия райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун ийи удаа чаалап алган.

СҮТ-ХӨЛЧҮЛЕР ТИИЛЕКЧИ БОЛГАН

Августуң сөөлгү он хонуунда «Сүт-Хөл» совхозтуң ажыл-ишчилери мал чеми белеткээриниң темпизин кайыдаа ажыл-агыйлардан дүргедеткеш, бедик көргүзүглерни чедип алган.

СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң сумделээнин сөөгаар, бис «Сүт-Хөл» совхозка чеде бердивис.

Эртевгиниң 7 шак чаа-ла ажыл турган чүве. Совхозтуң ажыл-ишчилери конторага көөш, хүнде кылыр ажыл онаалгазын алгаш, саадал-даа чок чоруп турлар. Совхозтуң чаа директору эш Шаалы-биле анаа ужуражы бердивис.

— Дүүн хүн база бо дүне чаашкын эрткен болза-даа, сигенчилер сиген кезилдезин үргүлчүлеп ишаан— деп, Александр Допаевич чугаалайдыр.— Ынчаннас болза, хоржок. Тараавыс база быжып эгелээн. Даарта-соңгузу хүн тавычалай, кезин эгелээр апаар бис.

— Силериниң совхозта мал чеминиң белеткеп адакталыр чыгай бергеи деп, райкомга чугаалажып турду. Ам кажан доозар силер, Александр Допаевич?— деп, директордан айтырдывыс.

— Сиген белеткеп чүгле адакталган эвес, харын дүүнне доосту берди— деп, ол өөрүшкүлүг харылады.— Бис чүгле планны күүседири-биле кызыгаарлаттынмас бис. Тускай эртемниглерниң болгаш сигенчи бригадаларның бригадирлериниң хуралын эрттирдивис. Бир-тээ сиген чаагай үнген, шаг-уе база болдунар аргалар бар болганда, малывыска бүдүн чартык чылда четчир сигенни курлавырлап алыр деп шиитпирледивис. Сигенчилер план күүсеттинген дээш, оон-биле ооңгурлавайн, ажылдың темпизин улам-на дүргедедир.

— Ажаап алыышкынга техника белеткеп кандыгыл?

— Совхозтуң механизаторлары ону бүрүн кылып алган. Хамык комбайннарывыс, жаткаларывыс, подборщиктеривис тараана ажаап киирилтеринге белеп. Ажылдаар механизаторларывыс база четчир. Юбилейлиг чылдың дүжүдүн чидириг чокка, кысна хуусаада ажаап алырынга бүрүн шиитпирлиг бис. Өлең-Ховуда 250 гектар чиңге-тараа быжа берген, ону кестирери-биле бөгүн жаткалыг үш комбайн үлүштү. Ынчаарга Ишкинде 500 га чаагай кызыл-тас база быжкан. Олче даарта беш комбайн чоруптар. Сиген планын күүседип четигин турувуста-ла, чаа дүжүттүң ажаап алыышкыны эгелээн бо-дур. Бо чылын тараавыстың үүжүү чаагай. Ортумаа-биле гектардан он центнерден эвээш эвести алыр бодап тур бис. Күрүнеге садар тараавысты чайлыг күүседир бис. Чангаш сиген белеткелиниң планын күүседиринге чаржып турар кожазынга мурнадыпкан.

«Алдан-Маадыр» совхоз 2472 тонна сиген планын 1781 тонна чедирген азы 72 хуу, 8200 тонна силостан 1310 тоннаны салган. Мал чеминиң белеткелинде беш бригада ажылдан турар. Оларның кожазынга аптырын турарының кол чылдагааны чүдел дээрге, ажылды организастаанының четпеанде. «Алдан-Маадырда» техника четчир, ажылчын күжү-даа бар. Бир эвес совхозтуң директориязы ажылды болур-чогууру-биле башкарган болаа, мал чеминиң белеткелин дооскан турун болур аргалыг.

Дүжүт ажаап алыышкынынга белеткел дугайын чугаалажы бээривиске, «Алдан-Маадырның» директору Т. Ш. Сарыглар мынча диди:

— Совхоз бодунуң ийиги күзүнүнде 1975 гектар тараа культураларын ажаап алыр. Тараапың үүжү чаагай. Гадан ортумаа-биле 11 центнерден кудулавас. Ынчангаш күрүнеге плаңдан артыкка 250 тоннаны дужаарын хүлээнгеп бис. Күрүнеге шупту дужаарывыс 500 тонна болур. Ажаап алыышкынга бүгү техника белеп. 11 комбайнывыс бис. Олар бүрүн септеттинген. Механизаторларывыс четчир. Ажаап алыышкын талазы-биле чаңгыс-ла четпес чүве линиң темпизи бедип турар. Сигенчилер мал чемин белеткээрин дүжүт ажаап алыышкыны массалыы-биле эгелээринге чедир доозупкар дээш, үеин халас эрттирбейн шудургу ажылдан турары каракка илден. А ажаап алыышкынга белеткел бо ийи колхозта шагда-ла доозулган. Олар чиңге-тарааны быжканнап кестиреринче эгелеп киирилкеннер. Левин аттыг колхоз 131 гектар черниң чиңге-тараазын кестирбишаан, орт шаада тараа чүдүрер херекселлерниң, арыглаар машиналарның чогу болур. Биске ам тараа арыглаар ОПГ-20 деп бир машина, тараа чүдүрер ийи херексел пегеттинин турар. Ол түүлдерни «Сельхозтехниканың» Чадаава салбыры аазап-ла турар, а херек кырында ам-даа чок. Дүжүт ажаап алыышкыны келген. Мону дүргеп шиитпирлээр ужурлуг.

КОЖАЗЫ ХОЖУДАП ТУРАР

Сүт-хөлчүлерниң кожазы «Алдан-Маадыр» совхоз. Хемчиктиң солагай талакы эриинде теректер, талдар-биле хүрээлеткен алаакта ак-ак бажынар костүп келди. Ол совхоз эрткен чылын тургустунган аныяк ажыл-агый. Мурнунда маңаа «Сүт-Хөлдүң» бир салбыры турган.

Ындыг-ла үр эвесте тургустунган бо совхоз бодунуң улуг акызы «Сүт-Хөл»-биле аразында чарыштыг. Алдан-маадыржылар мал чеминиң белеткелин баштайгы удаазында талыпкын темп-биле чорудуп турган. А августуң сөөлгү он хонуунда темп алтын оожумнай берген. Ынчангаш сиген белеткелиниң планын күүседиринге чаржып турар кожазынга мурнадыпкан.

«Алдан-Маадыр» совхоз 2472 тонна сиген планын 1781 тонна чедирген азы 72 хуу, 8200 тонна силостан 1310 тоннаны салган. Мал чеминиң белеткелинде беш бригада ажылдан турар. Оларның кожазынга аптырын турарының кол чылдагааны чүдел дээрге, ажылды организастаанының четпеанде. «Алдан-Маадырда» техника четчир, ажылчын күжү-даа бар. Бир эвес совхозтуң директориязы ажылды болур-чогууру-биле башкарган болаа, мал чеминиң белеткелин дооскан турун болур аргалыг.

Дүжүт ажаап алыышкынынга белеткел дугайын чугаалажы бээривиске, «Алдан-Маадырның» директору Т. Ш. Сарыглар мынча диди:

— Совхоз бодунуң ийиги күзүнүнде 1975 гектар тараа культураларын ажаап алыр. Тараапың үүжү чаагай. Гадан ортумаа-биле 11 центнерден кудулавас. Ынчангаш күрүнеге плаңдан артыкка 250 тоннаны дужаарын хүлээнгеп бис. Күрүнеге шупту дужаарывыс 500 тонна болур. Ажаап алыышкынга бүгү техника белеп. 11 комбайнывыс бис. Олар бүрүн септеттинген. Механизаторларывыс четчир. Ажаап алыышкын талазы-биле чаңгыс-ла четпес чүве

РАЙОНГА БИР ДУГААРЫНДА

Бис ооң соонда районнуң Левин аттыг болгаш «Октябрь 30 чылы» колхозтарынга базала четтивис. Ол ажыл-агыйларда-даа мал чеминиң белеткелин бастырган, күрүнеге тараа дужаарынче районга бир дугаарында кирипкеп. Ол ажыл-агыйдан чал дүжүттүң 60 тонна чиңге-тараазы хүлээп алыышкын пунктузунда кирген.

К. АРАКЧАА.

«Шынның» тускай корр.

ЧУРУКТА: «Сүт-Хөл» совхозта силос салыышкыны. Мурнакчы комбайнер Ондар Санчай-оол.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ТАРАА ДУЖААЛДАЗЫ

Тываның колхозтарының болгаш совхозтарының ажыл-ишчилери хүн келген тудум-на тараа ажаап алыышкынының фронтузун калбартып, күрүнеге тараа дужаарын көвүдедип турарлар.

Дүүн, август 28-те, 17.00 шакка чедир республиканың ажыл-агыйлары 2997 тонна тарааны күрүне шыгжамырынче киирген. Таңды району 2022 тонна, Каа-Хем —908, Улуг-Хем —67 тонна тарааны дужааган.

Колхозтардан болгаш совхозтардан дүүнге чедир эң хөй тарааны күрүнеге дужааганнар болза: Таңдының «Коммунизмниң херели» колхоз 865 тонна, «Межегей»— 509, «Тиилелге»—357 тонна, Каа-Хемниң «Ленинчи орук» колхозу — 410 тонна, «Бурунгаар» совхозу —245 тонна тарааны күрүне шыгжамырынче киирген.

ТАРААЖЫНЫҢ ТУРА-СОРУУН КӨДҮРЕР

Тараалар чер Таңдының ажыл-агыйлары чаа дүжүттүң тараазын ажаап ап эгелээнден бээр эвээш үе эрте берген. Бригадаларның хову турлагларында масса-политиктиг ажылды канчаар тургускаан, көскү агитацияның байдалы кандыгыл? Партия организациялары тараажыларның, ылаңгыя дүжүт ажаалдазында кол кижилер болур комбайнерлериниң күш-ажылчы тура-соруун көдүрер дээш кандыг ажылдарны кылып турарыл?

Бо айтырыгларга тодаргай харыны хову турлагларында байдал боду-ла «чугаалап» турар. Чижээ, «Тиилелге» совхозтуң 6, 7, 8, 9 бригадалары аразы мырак эвес — кожа-кожа болза-даа, мында көскү агитацияның байдалы аңгы-аңгы. № 7 бригада комсомолчу апыяктарывы. Мында көскү агитация черле эки. Совхоз бо чылын күрүнеге чеже муң тонна тараа дужаарындан эгелээш, кижи бүрүзүнүң хүлээлгезинге, кым кым-биле чаржып турарынга чедир—социалистиг чарыштың негелделерин көскү кылдыр бижээш кыыл-булунда аскан. «Комсомолчу прожектор» дээр хаа солун доктаамал үнүп турар. Күш-ажылчы алдарның тугун көдүргеп. Бирги черни алган тиилекчи болган комбайнерге шилчиир вымнелди тыпсыр. ооң-биле кады акша шаңналын бээр. Чодаачыларга база ындыг. Ийиги, үшкү черни алганнарга база-ла тускай шаңналдарны доктааткан. Комсомолчу комбайнерлерден кым лекция-беседа чорударыл, кым спорт секциязын удуртурул, кымнар хаа солун үндүреял дээш оон-даа ынай чорудар ажылдарның графигин тургускан.

Бригаданың тараажыларының ортузунга масса-политиктиг ажылды бедик деңнелге тургузарынга бригадир Сарыглар Очур-Сат, комсомол бөлүүнүң удуртукчузу Сергей Соржак олар төлептиг үлүгү киргеннер. Кижилер-биле көжизилге ажылын мынчаар тургускан чорук бригада кежигүннериниң күш-ажылчы тура-соруун көдүргеп. Ооң ачызында ажылдың темпизи бедик, ыныары эки. Ынчангаш комсомолчу комбайнерлер дүжүт ажаалдазында тергиннериниң тергиннери болуп турары таварылга эвес.

Олар бо сезонда 2415 гектар черниң тараазын ажаап алыр, гектардан ортумаа-биле 12 центнер дүжүттү алыр деп социалистиг хүлээлгелиглер. Ам херек кырында 700 гектарны тавычалай кестирген. 510 ганын тараазын бастырганнар. Гектардан ортумак дүжүт 16—17 центнер, а чамдык участоктар 22 центнер чедир дүжүттү берип турар. Бригаданың тараазы ам шуут быжкан. Оолдар дорт кестирип киирипкеннер.

№ 5 бригадада бо талазы-биле байдал база эки.

Бригада бүрүзүнүң хову турлаанның шимелдези, масса-политиктиг ажыл ындыг болур-даа ужурлуг. Ынчалза-даа чамдык бригаладарда көскү агитация-даа, масса-политиктиг ажыл-даа куду деңнелдиг деп дорт чугаалар херек.

Ол-ла ажыл-агыйның Оңгачада № 1 бригадазының хову турлаан алыылы. Ында түгле чаңгыс лозуңдан оске каракка илдигер чүве чок. Комбайнерлерниң хүлээлгези чүл, кым кым-биле, социалистиг чарыштыыл деп чүвени комбайнерлер боттары хамаан чок үчүн эш Серен Моңгүн-оол безин билбес. Бо бүгүнү шагда-ла ыяк ажылдан кылган турар ужурлуг. Күш-ажылчы алдарның тугун-даа көдүрбээн, хаа солун-даа чок. Көргүзүг самбразында-даа чүве бижиксен. Совхозта хөй чылда ажылдап келген хоочун комбайнер эш Салчак Ламажап ол дугайын харын-даа алдепсиниң чугаалаар болду. Ол бүгүнү кажан кылып бээр ирги деп маңаа олурбайн, бригадир Ховалыг Базыр, үчүтчик Серен Моңгүн-оол бот-идепкейлиг, эрестиг хөделген болза хову турлаанның шимелдези-даа, көскү агитацияның байдалы-даа № 5, 7 бригадаларыны ышкаш турар ийик.

Ооң-биле кожа турар № 2 бригадада байдал үстүндээн дег багай. Ол ышкаш № 8, 9 бригадаларның база оон дээредевес.

Хову турааглларынга масса-политиктиг ажылды күштелдирип, агиткультбригаданың ажылын улам идепкейжидип, үстүнде четпестерин дарны чайладырының хемчеглериа совхозтуң парткому, Кур-Чер көдээ Совединиң күүскому дирекция чери-биле кады соңгаарладыышкын чок алыр ужурлуглар.

Тараажыларның чем-аъш-биле хандырылгазының дугайын маңаа ыыттаайн барып болбас. Ону ниитизи-биле эки деп чугаалаар херек. Өртээ база чиик. Ынчалза-даа ылаңгыя «Тиилелге» совхозтуң чамдык бригадаларының механизаторлары борта хомудап турарлар. Чүге? Эрткен чылын дүжүт ажаалдазының үезинде погаа аймаан—огурецти, помидорну болгаш даг-даа туургазын бригаларга эккеп турган. Ам ол эки чанчыл уттундурган. Ынчангаш тараажыларны погаа аймаа-биле доктаамал хандырарын ажыл-агыйның удуртукчулары, партия организациялары, Советтер, ажылчын комитеттери, райпо баштаар чери дорааан алыр херек.

«Революцияның чалбыыжы» колхозтуң № 2 бригадазында хову турлаа тараажылар хүлээп алырынга ам-даа белен эвес деп чугаалап болур. Оларның чурттаар ороолдеринде орун-дожекти эрткен субботага чедир безин белеткен салбаан. Ол ышкаш № 1 бригадада масса-политиктиг ажыл, көскү агитация талазы-биле амдыында мактапкы дег чүве чок. Ында тараажыларның хостуг үеде дыштанырынга кончуг таарымчалыг ленинчи орээл бар-даа болза, ооң шимелде-дерилдези чедир кылдынмаан, солунвар витриназы эки кылдынган-даа болза, аңаа чаа солунларны безин солун аспайн турар. Бо—колхозтуң чепсек-херекселиниң хөй иуруузу моонгеттинген улуг бригада. Мында чунар-бажындан ацыда тушь база бар. Чурттаар ороолдерни ыанг суг дамчыдар система-биле чылыдып турар. Ол тараажыларга черле кончуг таарымчалыг, столоваязы делгем. Дүжүт ажаалдазынга киржири-биле келген Н шериг кезээниң дайынчылары—чолаачылар база бар. Ынчангаш кижи хөй болганда, масса-политиктиг ажыл маңаа улам бедик деңнелге тургустунган турар апаар.

Черле ынчаш «Межегей» совхозтуң-даа хову турлагларында ылаңгыя көскү агитация талазы-биле байдал бир дески эки эвес. Мынчангаш соругга чүл дизе, СЭКП Таңды райкому, райкүүском хову турлаа бүрүзүнге масса-политиктиг ажылды бедик деңнелге организастап чорударынга, хову турлагларының шимелде-дерилдезин эки-жидиринге чер-черде партия организацияларынга боттут дузаны чедирип, тараажыларның күш-ажылчы тура-соруун көдүрер дээш, бар-ла аргаларны ажыглаар ужурлуг.

Б. КАРАШПАЙ,

«Шынның» тускай корр.

Хову турлагларында масса-политиктиг ажыл кандыгыл?

Эш Л. И. Брежнев Алтайда

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев Кокчетавка ийи хонукта чоруп турган соонда август 26-да Барнаулче чорупкан.

Аэродромга эш Л. И. Брежневти СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, Казахстанның КП ТК-ның бирги секретары эш Д. А. Кунаев, Казахстанның КП ТК-ның бюрозунуң кежигүннери, партия обкомларының секретарылары, облкүүскомнарның даргалары болган Кокчетавка болган чөвүдел хуралга киришкен республиканың өске-даа удуртукчу ажылдакчылары үдээн.

Ол-ла хүн эш Л. И. Брежнев Барнаулда чеде берген. Аэродромга эш Л. И. Брежневти СЭКП-ниң Алтай крайкомунуң бирги секретары эш А. В. Георгиев, крайкүүскомнуң даргазы эш И. И. Молчанов, партия крайкомунуң бюрозунуң кежигүннери, партия хооркомларының болгаш райкомларының секретарылары, ажылчы чоннар депутаттарының хөөрай болгаш район Советтериниң күүскомларының даргалары уткаан.

(СЭТА).

СЭКП-ниң Алтай крайкомунуң пленуму

Август 27-де Барнаулга СЭКП-ниң Алтай крайкомунуң калбак пленуму болган. Пленум 1972 чылдың улус ажыл-агый планын чедиишкиниг күүседир талазы-биле крайның партия организациязының сорулгаларын чугаалашкан. Пленумнуң киржикчилериниң кичээнгейинин товунге дүжүт ажаап алыышкыны, тараа болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын белеткээрин чорударының айтырыглары тургустунган турган.

Пленумга СЭКП Төп Комитединің Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаалаан чылгаңнар чылымы-биле уткаан.

Пленум партия крайкомунуң бирги секретары эш А. В. Георгиевтиң илеткелин дыңнаан. Чугаалашкан айтырыглар талазы-биле чогуур шиитпирлерни хүлээп алган.

(СЭТА).

★ ☆ ★

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев Алтай крайга чоруп турган үеинде Алтайның М. А. Лисавенко аттыг сад ажылының дурзулга станциязынга барын, Алтайда болгаш Сибирьде чүмис болгаш кат культураларының өстүрүп турар сорттары-биле, Европаның, Азияның болгаш Соңгу Американың үүштериниң хөй коллекциязын чыгган дендрарий-биле танышкан. Алтайның көдээ ажыл-агый эртем-шинчилел институдунга болгаш Барнаулдуң дүгүй заводунга чораан.

Август 28-те эш Л. И. Брежнев Барнаулдан Красноярскиже чорупкан.

(СЭТА).

Эш Л. И. Брежнев Красноярскиде келген

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев августуң 28-те Красноярскиде чедип келген. Аэродромга эш Л. И. Брежневти СЭКП Красноярск крайкомунуң бирги секретары эш В. И. Долгих, крайкүүскомнуң даргазы эш И. Ф. Татарчук, Сибирьниң шериг округунуң командылакчызы генерал-полковник М. Г. Хомуло, СЭКП крайкомунуң, крайкүүскомнуң болгаш районнарның харысалгалыг ажылдакчылары уткып алган.

(СЭТА).

СССР 50

ИНТЕРНАЦИОНАЛЧЫ КИЖИЗИДИЛГЕ

Совет Эвилеливиң Коммунистиг партиязының XXIV съездиге совет аныяктарны пролетаржы интернационализмниң болгаш совет патриотизмниң ёзузунга кижизидер талазы-биле улуг сорулгаларны комсомол организацияларының мурнунга салган. Съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, база ол ышкаш бистиң хой националдыг совет улустарывыстың төөгүлүг байырлалы — ССРЭ-ниң тургустунганындан бөөр 50 чыл оюн толеглиг утуур дээш республиканың комсомол организациязы чамдык ажылдарны боттандырып турар.

ВЛКСМ-ниң Кызыл хоорай, районнар комитеттери аныяк-оскениң интернационалчы кижизидилгезинче доктаамал кичээнгейни салып, бо талазы-биле хой талалыг хемчегларни ап, эвилелдиң дээре дээн комсомол организацияларының байлак дуржулгазын ажыглап турарлар. Ылаңгыя бо ажыл ССРЭ-ниң тургустунганындан бөөр 50 чыл оюн уткуур юбилейжи бо чылда улам калбарган. Дыка хой комсомол организацияларында интернационалчы булуңнар дериттинген. Оларда бистиң-биле кожа-хелбөө область, крайларның база эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның дугайында материалдарны чыып көргүскен, ол черлерниң алаан хой комсомол, пионер организациялары-биле харылзааны тудуп турар.

Мөңгүн-Тайганың комсомолчулары конязы Даг-Алтай областың аныяктары-биле бижиг харылзааны тудуп, боттарының арызына ажылагый, культура тургузуушкун талазы-биле арга-дужулгазын солчуп турарлар. Кызылдың № 2 ортумак школазының өөреникчилери Белоруссияның, Украинаның, Киргизияның болгаш Прибалтика республикаларының пионерлери-биле харылзажыр, неделя санында школазынга «Олар биске бижип тур» деп бюллетеньни үндүрүп турарлар. ВЛКСМ-ниң Кызыл хоорай комитеди ССРЭ-ниң улустарының найыралынга турасказаткан фестивалды утка-шынар талазы-биле солун эрттирген. Ак-Довурактың болгаш Хову-Аксының комсомол комитеттери найыралдың кежээин планнап турар.

Республиканың комсомол организациялары бо чылдың июнь айда эгелээн совет аныяктарның Бүгү-эвилел фестивалынга идепкейлиг киржип, аңаа күш-ажылчы белектерни сөңнеп турар. Совет аныяктарның Бүгү-эвилел фестивалының кол сорулгазы болза, СЭКП-ниң XXIV съездиниң шиитпирлерин күүседир талазы-биле оолдар, кыстарның күш-ажылчы болгаш политиктиг көдүрүүшкүнүн деткиири, аныяктарның эстетиктиг, күш-культура болгаш шериг-патриоттуг кижизидилгезин улам ыңай эжиждери базе ол ышкаш бүгү делегейниң аныяктарының болгаш студентилериниң 1973 чылда Берлинге болур X фестивалынга чедиишкиниг белеткенири болур.

Октябрь айда бүгү комсомол организацияларынга «Бис интернационалчы патриоттар бис» деп ленинчи кичээлдер, совет улустарының найыралынга турасказаткан теоретиктиг конференциялар, тематиктиг кежээлер эрткилээр.

Аныяктарның интернационалчы кижизидилгезиниң база бир чугула талазы —чаа амыдырал болгаш боттарының хостуг эрге-шөлөзи дээш демисежип турар чурттарның аныяктары-биле дем каттыжып, оларның чөптүг хөрээн бүгү тала-биле деткиир ёзуга оларны кижизидери болур.

Туранның № 1 школазының өөреникчилери ГДР-ниң школачылары-биле бижиг харылзаалыг. Эрзин, Тес-Хем, Өвүр, Мөңгүн-Тайга районнарының аныяктары акы-дуңма Моол-Арат Республиканың кожа сумуларының аныяктары-биле доктаамал найыралчы харылзаалыг. Олар арызында күш-ажыл, культура-амыдырал талазы-биле арга-мергежилин солчуп, уран чүүдүг болгаш спорттуң ужуранылгазын кады организастап турарлар. Кызылдың № 2 школазында, школа-интернатта болгаш пионер лагерьлеринде совет-моол найыралдың булуңнарын дерип кылган.

Комсомол комитеттери социалистиг чурттарже туристер чорудар ажылче кичээнгейни салып турар. Сөөлгү беш чылдарда социалистиг чурттарже чүгле комсомол путёвказы-биле 520 аныяктар аяң-чорук кылып чорааннар.

Тываның оолдар, кыстары маадырлыг Вьетнамның, Лаостуң, Камбоджаның база Мурнуу-Чөөн чүктүң өске-даа улустарының шынныг хөрөөн бүгү тала-биле деткиир, империализмниң ханныг үүлгедиглерин сойгалаан лекция, беседаларны, митингилерни эрттирип турарлар. Комсомол организациялары ВЛКСМ-ниң XVI съездиниң шиитпирлерин ёзугаар эрттирип турар «Чалыы назын империализмни сойгалап тур» деп Бүгү-эвилел кампаниязынга идепкейлиг киржип турар. Вьетнам Демократтыг Республиканың Ханой хоорайда тудуп турар уруглар госпиталының тудуунга боттарының үлүүн киирип, эмниг кат-чимистерни, өөредилге херекселдерин болгаш ойнаарактарны чыып чорудуп турар.

Аныяктарның интернационалчы кижизидилгезиниң эжиждериниң база бир кол угланышкыны болза, комсомолчулар болгаш аныяктар комсомолдуң политиктиг өөредилгезиниң шугуму-биле ленинчи национал политиканы, социалистиг нацияларның хөгжүдезиниң талазы-биле СЭКП-ниң ап чорудуп турар практиктиг хемчеглерин өөренири, билип алыры болур. Ылаңгыя бо өөредилге чылында ол айтырыгларны өөрениринче комсомол организациялары онза кичээнгейни салыр.

СЭКП-ниң Төп Комитеди ВЛКСМ-ниң XVI съездизинге байыр чедириишкининге комсомолчуларны, оолдар, кыстарны социалистиг Төрөөн чуртту камгалаар талазы-биле ленинчи чагыларны хажык чокка күүседиринче кыйгырган. Коммунистиг партияның айтышкынын амыдыралга боттандырбышаан, Ленинчи комсомол Совет Чеңсектиг Күштерни быжыглаарынга, бистиң чуртувустуң камгаланыр аргазын бедидеринге идепкейлиг киржип турар.

Республиканың комсомол организациялары аныяктар ортузунга шериг-патриоттуг ажылды эжиждер талазы-биле эвээш эвес тодаргай хемчеглерни боттандырып турар. ВЛКСМ Тыва обкому, хоорай болгаш районнарның комсомол комитеттери шериг-патриоттуг база аныяктарны шериг хөрөөнге белеткээр ажылды эки тургузар дээш социалистиг чарышты организастаан. Аныяктар ортузунга шериг-патриоттуг ажылды ВЛКСМ-ниң Каа-Хем, Бин-Хем, Улуг-Хем райкомнары болгаш Кызыл хооркому багай эвес тургускан. Бо чылдың бирги чартыында социалистиг чарыштың тиилекчизинге ВЛКСМ-ниң Каа-Хем райкому саналган болгаш комсомол обкомунуң шилчин чоруур Кызыл тугу-биле шаннаткан. ВЛКСМ Тыва обкому Кызылдың № 11 школазының комсомол болгаш пионер организацияларының шериг-патриоттуг ажыл талазы-биле ажылын өөренип көргеш, оларның мурнакчы дуржулгазын өске школаларга ажыглаарын сүмелээн.

Комсомол организациялары аныяктарны шериг хөрөөнге белеткээр талазы-биле эвээш ажылды кылып турарлар. 1972 чылдың бирги чартыында шеригже чоруткан аныяктарның 78 хуузу 8-тен өрү класс эртемниг, 97 хуузу спорттуг демдектерлиг болган. Шеригге келдирткеннерниң 69 хуузу комсомол кежигүнү боор турар. Бо болза эвээн бедик көргүзүүлер болур.

Школачыларның «Зарница» деп шеригжиткен спорттуг оюнары кончуг солун эртип, оларның шериг хөрөөнге сонуургалын көдүрүп, спортка хандыкшыдып турар. Республиканың кызыгаар районнарында база Кызылдың школаларында «Аныяк кызыгаржылларның өңнүү» деп отрядтар ажылдап турар. Ол отрядтар кызыгаржылар-биле ужуражылгаларны эрттирип, шеригниң чамдык боо-чеңсектерин өөренир талазы-биле бөлүмнерни организастап турар. Республиканың школаларында келир үениң аныяк дайынчыларының университеттери, дээди болган ортумак өөредилге черлеринде, үлетпүр бүдүрүлге, колхоз, совхоздарда шеригниң эге белеткел пунктулары ажылдап турар.

Аныяктарның шериг-патриоттуг кижизидилгезиниң бир чугула хевири болза, революсчу, дайынчы болган күш-ажылчы алдарның чердери-биле чоруп турар аныяктарның Бүгү-эвилел походунга киржилгези болур. Бо походтарга барык бүгү комсомол организациялары, чүс-чүс оолдар, ыстар идепкейлиг киржип турар. Дыка хой комсомол организациялары колхоз, совхоздарның, үлетпүр бүдүрүлге черлериниң төөгүзүн бижип, оларның хоочун, мурнакчы ажылчыннары-биле ужуражылгаларны организастап, аныяк-оскени чаагай чаңчылдарга кижизидип турар. Республиканың школаларында 88 ленинчи булуңнар, 50 чурт-шинчилел музейлери, күш-ажылдың, дайынчы алдарның 100 ажыг булуңнары, шериг-техниктиг белүүнер ажылдап турар. Чадаана хоорайның школачылары Ада-чурттуң Улуг дайынынга идепкейлиг киржип чораан тыва эки турачылар дугайында солун материалдарны чыгган. Ийи-Тал школазының өөреникчилери Зоя Космодемьянская дугайында материалдарны чыып, маадырның авазы-биле чагаалажып турарлар.

Бин-Хем районуң школачылары, аныяктары Тывага улусчу эрге-чагырганы тургузарынга идепкейлиг киржип турган В. М. Данилкиниң болгаш А. Я. Барановтуң дугайында материалдарны чыып, оларга тураскаалдарны тударынга идепкейлиг киришкеннер.

Походтуң киржикчилериниң чамдыызы Ада-чурттуң Улуг дайынының инвалидтеринге, дайынга маадырлыы-биле өлген дайынчыларның өг-бүлелеринге янзы-бүрү дузаларны көргүзүп турарлар. Ада-чурттуң Улуг дайынынга өлген маадырларның тураскаалдарын пионер болгаш комсомол организацияларынга быжыглаан. Ол ыдыктыг тураскаалдарны карактап ажаары оларга улуг идегел боор турар.

Аныяктарның шериг-патриоттуг кижизидилгезинге шериг комиссариаттары, ДОСААФ организациялары, хоочуннар чөвүдеддери база ол ышкаш Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери идепкейлиг киржип, боттарының үлүг-хуузун киирип турарлар. Ылаңгыя Совет Эвилелиниң Маадырлары Л. Н. Ефимов, Н. Н. Макаренко, Х. Н. Чүргүй-оол, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери Д. А. Камарицын, В. В. Китайкин, А. Адыгбай олар аныяктар кижизидилгезинге боттарының үлегерин, арга-мергежилин, эртем-биилин харам чокка дамчыдып турар.

Аныяктарның шериг-патриоттуг кижизидилгезинде четчестер база бар. Чамдык школаларда тургустунган келир үениң аныяк дайынчыларының университеттери, үлетпүр бүдүрүлге, колхозларда, совхозларда шеригниң эге белеткелиниң пунктулары багай ажылдап турар. Ынчангаш комсомол комитеттери бо ажылче доктаамал кичээнгейни салып, тодаргай хемчеглерни алыры чугула.

Чамдык колхозларның, совхозларның, албан бүдүрүлге черлериниң төөгүзү амдыгаа чедир бижиттинмээн. Бо юбилейлиг чылда ону бижип тургузары чугула.

А. КАНЗАЙ,
ВЛКСМ обкомунуң секретары.

ТӨЛЕПТИГЛЕР

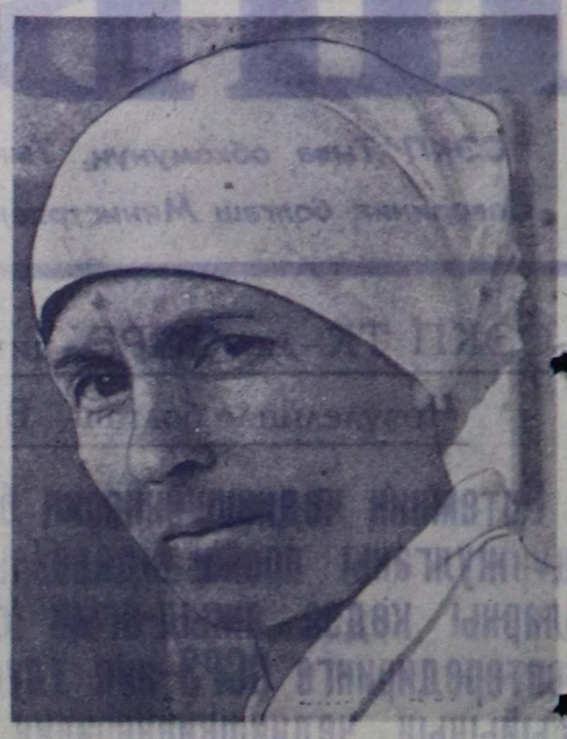

Фаина Константиновна Виштал Кызылдың сүт заводунуң творог цегинде ажылдап турар дуржулгалыг кижилериниң бирээзи. Ооң ажыл-хүлээлгези улуг. Творогту хайындырары, деңзилеп савалаары база ооң үлүүнге хамааржыр. Ол ,бодунуң онаашкан ажылын чогуур үезинде ак сеткилдиг, шевергиң күүседип турар. Виштал дың үлегерлиг күш-ажылын коллектив бедии-биле үнелеп, ону хүндүлээр.

ЧУРУКТА: Ф. К. Виштал.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Таңды районнуң «Коммунизмниң херели» колхозунуң Оңгар-Ховуда № 1 хову бригадазында столоваяның аъш-чеми янзы-бүрү ассортиментиг. Ында поварлар Кара-кыс Канзан-оол, Надя Санданмаа бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турарлар. Ногаа аймаандан кылган салат, зъттен гуляш, котлет, хуужуур дээш оларның кылбас-ла чеми чок. Механизаторлар өөрүп четтиргенин илередип турарлар.

ЧУРУКТА: повар Кара-кыс Канзан-оол ажыл үезинде.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

«Шынның» материалдарының изи-биле

ЧОННУҢ КАДЫЫ— НИИТИНИҢ ХЕРЭЭ

Республиканың «Чедер» курортунга, Балгазын санаторийинге болгаш Өвүр районда Улаатай аржаанынга база Дус-Хөлге дыштанып, эмнедин барганнарның негелдезинге дүүшпес чамдык четчестерни илереткен шүгүмчүлелдиг чүүлдер бистиң солунга эткен июль айда болгаш августа парлаттынгылаан. Кадыкшылганың ол черлерин харыылап турар албан организациялардан редакцияга келген харыларны мооң адаанда парладывыс.

Профэвилелдериң область чөвүлелиниң даргазы Т. Ч. Норбунуң дыңнатканы болза:

«Чедер» курорттуң коллективи парлаттынган чүүл-биле таныжып, чугаалашкан. Курорт чүгле сезоннуг ажылдап турар ужурундан поварлар, санитаркалар, эмчилер ышкаш кадрлар үргулчүнүн быжыглаттынмайн турары ажылды эжиждерине шаптыктап келген. Ынчалза-даа курортта ажылдап турар кижи бүрүзүнден негелдени ыңыздарын администрацияга дааскан.

Курорттуң бо чылгы сөөлгү сезону август 18-те хаглынган. Чүүлде айыткай четчестерни келир чылдың эмнелге сезоннарында катаптавас дээш хемчеглерни алган.

* * *

Балгазын санаторийиниң ажылының дугайында «Дыштаныкчының бодалдары» деп эге-биле парлаттынган чүүлге хамаарыштыр республиканың кадык камгалал йинистри Н. В. Сизыхтың биске харыылаазы болза:

Солунга парлаттынган чүүлдү санаторийниң медицина ажылдакчыларының коллективинге чугаалашкан. Санаторий 1940 чылларның мурнунда ажыттынган, бажың-балгатты 30 ажыг чылдар бурунгаар туткан болгаш ооң архитектурлуг хевири амгы үениң тудуунун негелдезинге дүүшпейн турары-даа чөп. Ынчалза-даа 1967 чылда аарыг улус чыдар чаңгыс аай төлевилеллиг бажыңны туткан. 1973 чылдан эгелээш 400 орунныг чаңгыс аай төлевилеллиг санаторий тудуун эгелээр.

Бажыннарга септелге кылып турганындан болгаш дузалаар ажыл-агыйга бажың тутканындан санаторийниң девискээри бокталган турган, ону ам арыглап аштаан.

Кол корпустан столоваяга чедир орукту тротуарлап кылган, чоокку үеде ында херимнерни чаартырын планнаан.

Дыштаныкчыларның чамдыктары санаторий чоок-кавызынга дыштанып, агаарлап чорааш, олар кывыскаш өжүрбейн харыысалга чок чоруктардан мурнуку чылдарда өрттер болгулаан. Моон соңгаар өрт айыылды болдурбазын дыштаныкчылар ортузунда санитар-профилактиктиг ажылды эжижиткен. Өрткө удур лекция, беседаларны кылып, ону болдурбазын сагындырган плакаттарны ол девискээриниң көскү черинде аскан.

Балгазын көдээ Советинин күүскомунуң шиитпирин ёзугаар санаторий девискээринге хуу мал одарладырын хораан. Ол девискээрни малынга эмин эрттир чаза бастырып турган 7 кижини штрафтаан. Ында улустуң малын кадарар тускай кадарчыны тургускан.

Аарыг улуска ужуражып келгеннерни түр чурттадыр тускайлаан комната амыдында санаторийде чок. Ынчалза-даа ужуражып келгеннерни администрация чери улус чурттаар корпустардан өрээл үндүрүп хондуруп, хүлээп ап келген.

Амгы үеде спорт комплексизиниң тудуун эгелээр болгаш спорт херекселдерин тып алырының хемчегларын ап турар.

Мурнунда турган харылзаа ажылдакчызын үндүргеш өске кижини хүлээп алган. Сөөлгү үеде солун-сеткүүл, чоннуң чагаа-бижии саадавайн барып турар.

* * *

«Дус-хөлдү чөп ажыглаар» деп эге-биле август 9-та үнген чүүлге Кызыл хооркүүскомнуң кадык камгалал нилдизиниң эргеленчизи Л. Меткинаның харыызында бижээни болза:

Солунга шүгүмчүлел парлаттынган соонда республика эмнелгезиниң болгаш хоорайның санэпидстанциязының эмчилери Дус-Хөлче организастыг үнүүшкүн кылган. Чүүлде парлаттынган шүгүмчүлел шын болуп бадыткаттынган.

Хөлдүң чоок-кавызының болгаш санитар-техниктиг түдуглар девискээрин санитария дүрүмүнге таарышпас боктуг-хирлиг дээш чурттарга-коммунал , ажыл-агый өргелелиниң бот-орулга-чарылгалыг участогунуң начальники В. Вархатовту болгаш ол чернин мастери В. Крамаренкону штрафтаан. Ындыг янзылыг сөөлгү хемчег бизин эки түннелге чедирбээн, девискээрин арыглаваанын ийиги хыналда илереткен.

Хоорайның санэпидстанциязынга эш Крамаренкону кыйгырткаш тайылбырын алган. Чурттарга-коммунал ажыл-агый өргелелиниң бот-орулга-чарылгалыг участогунуң удуртукчулары эштер Клюев болгаш Крамаренко оларга кыска хуусада девискээрни аштап арыглаар, хөлдүң кыдында үнүп чыдар кара суларның чоок-кавызын эки арыг тургузарын айыткан.

Эмчилер аңаа баргаш дыштанып турарларга: «Малгаш-биле эмнениринің шын чуруму», «Дыштанылга чериниң девискээрин дыштаныкчыларның санитар-гигиена дүрүмнерин ёзугаар ажыглаары» деп лекцияларны номчааннар. Ол черде ажылдап турар медицина ажылдакчылары эмнээриниң чурумунуң дугайында немелде тайылбырны алган. Иштики аарыглар эмчизи неделя санында аңаа барын, ында эмнеп, дыштанып турарларны шинчип турар.

* * *

Улаатай аржаанының дугайында «Аржаанче сагышты салыр» деп эгелиг чүүлге хамаарыштыр СЭКП Өвүр райкомунуң бирги секретары К. Н. Шулуунуң редакцияга дыңнатканы:

Чүүлде шүгүмчүлел колдуунда шын болуп балыткаттынган. Аржаанда барган чонга автолавкалар баргылаан. Районнуң агиткультбригадазы солун программалыг концерт-биле аңаа аалдап четкен. Хандагайты суурдан кижи эмчизи аржаанга баргаш дыштаныкчыларны шинчип, консультацияларны кылгылаан.

Иштики курлавырларның күжү-биле арыгланыр 2 черни кылырын, аржаанның үнүп чыдар бажын долгандыр херимневишаан, аржаанга каксыр черни таарымчалыг кылдыр эде кылырын планнаан. Хандагайты тудуг-септелге участогунга ол бүгүнү кылын бүдүрерин дааскан. Ам ында тудуг ажылдары эгелээн.

ХЕВИС КОМБИНАДЫ

ТАДЖИК ССР. Каракумнуң В. И. Ленин аттыг хевис комбинады —*республиканың мурнакчы бүдүрүлгези. Ол чылдың-на үш чартык миллион дөрбелчин метр хире хевис кылыгларын бүдүрүп үндүрүп турар.*

ЧУРУКТА: комбинаттың белеткел цегинде. Ажылчыннар Нина Панжинская (солагай талада) болгаш Омина Розиева олар хевисти аргыырынга белеткеп турлар.

В. КОШЕВОЙНУҢ болгаш Д. СИМЧЕНКОНУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

АРМЕНИЯ: «Жигулиниң» бузулбас шилдери.

Ереванның «Поливинилацетат» заводу «Жигули» деп автомобильдерге ажыглаар шилдер кылырынга эргежок чугула пленканы алыр продуктуну — поливинил-бутиральдың баштайгы бөлүүн кылып үндүрген. Бир бөлүк шилдерни кылып үндүреринге ындыг бир килограмм хире продукт негеттинёр. Ол пленка шилди дыка кыланнаан болгаш быжыг болдурар шынарлыг. Ленинградта «Пластполимер» деп эртем-бүдүрүлге каттыжышкынының болгаш күрүненин «Оргхим» инженер-техниктиг трезинин тускай эртемниглери армян химиктернин чаа чүүлдү бүдүрүп үндүрүп өөрениринге дузалашканнар. Чыл төнчүзүнге чедир он-он тонна поливинил-бутиральды кылып үндүрер ужурлуг.

ТАДЖИКИСТАН: черниң чаартылгазы

Таджикистанның ан улуг тудугларының бирээзи болур Пянджтың суг коллектору — суггарылга бугазының тудуу доозулган. Ол 33 километр узун дурттуг канал хөвең шөлдерин суггарарынга ажыглаттынар. Моон мурнунда суггаттыг турган-даа болза ийиги удаа кужурланып дусталыр дей берген черлерни ол камгалап алыр.

Херектиң ужуру чүл дээрге, ук черлер дурген суглуг Пянджтың хемниң эриин дургаар чаптылган боор турар. Оон ужурундан чер алаанын суу хөвең шөлдерин бо-ла шыва ала бээр. Эн ылаңгыя үеллээшкин үезинде дыка хоралыг тускай эртемниглернин бодап турары-биле алырга, ол чаа канал чер алаанын суунун деннелин кудуладырынга дыка дузалыг болур.

Пянджтың коллектору — республиканын хой улуг-улуг тудугларының бирээзи. Таджикистанның суггаттыг-ла дээн черлеринде оларның туругзуун чаартыр ажылдарны колдуг кылып турар. Республиканың мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунун тудуг организациялары чыл эгезинден бөөр он мун гектар ажыг чернин туругзуун эжижиткеннер. Ол дээрге планда көргениден ийи катап хөйдүр.

ЛИТВА: архитектура тураскаалдарының чуруктары

Вильнюстуң университединиң эртем ажылдакчылары телевилекчилерге болгаш тудугжуларга хереглеттинер чурук тыртыпар тускай аппаратты чогаадып кылганнар. Ол аппарат чамдык тудугларның болгаш долгандыр-ла турар чүүлдерни шуут чазыг чокка хемчээп, оларның дүрзү-хевирин шын көргүзер аргалыг. Ынчангаш ол аппарат специалистерни эрги бажыннарның туругзуун хемчээр аар ажылдан хостаан. Оон дузазы-биле Вильнюста катап туругзуун турар эрте-бурунгунун үгербооларлыг чивээзинин. Литванын улусчу архитектуразының тураскаалларының чуруктарын оон дузазы-биле алган.

УЗБЕКИСТАН: Лидия Казанцеванын миллиону

Ташкентинин пос-таавы комбинадынын сураглыг аргыкчызы беш чылдын эгезинден бөөр бир миллион метр янзы-бүрү пөсту кылып үндүрген. Ол болза республикада бир-ле дугаарында чаа программа ёзугаар ажылдап эгелээн болгаш мурнунда 24 станокка ажылдап турган болза ам, 48 станокта ажылдап турар.

Бир эвес Л. Казанцева амгызы ышкаш ынчаар шалыпкын ажылдаар болза, беш чылдың даалгаларын болдунун хүлээнгенин ёзугаар ол ийи чартык чыл дургузунда чайлыг күүседиптер-дир деп комбинаттын экономистери санап турарлар. Ам ол 1974 чылдың март айның үлүүнде киирип турар продукцияны кылгаш, дужаап турар.

Ол-ла комбинатта мурнакчы пос-таавычының үлегер-чижээн ёзугаар бир мун ажыг кижи ажыллап кирипкен.

(СЭТА).

* * *

ТУРКМЕНИЯ: Күрүг черде хоорай

Заунгуз каракумнарының Соңгу талазында турар Газ-Ачак хоорайда хой-ниитинин төвүн тудуп эгелээн. Ону тудары-биле тускайлаан черге амыдырал хандырылга бажыны, садыгның база ниитинин чемненилгезиниң бүдүрүлгелериниң калбак четкизи тургустунар.

Шаанда күруг хову турган черде ол хоорай ам девискээрин улам калбартып турар. Чоокта чаа ында улуг эмнелге комплексизин база ажыглалга киирген. Ам-даа бир ортумак школа, уруглар комбинады, ногаа шыгжаар чер, чурттарга бажыннары болгаш культура-амыдыралдың өскедаа хой-хой бажыннары тутунуп турар.

Мырынай чоокта чаа аңаа саксаул деп сиген болгаш азаогу үнген турган. А бөгүн ында сан дорт, деп-дески кудумчуларны дургаар ногаан ыыштар чыскаалыпкан тургулар. Ол — келир үеде он мун газчылар, өрүмнекчилер, геологтар, тудугжулар оларның өг-бүлелериниң кежигүннери чурттаар ногаан кудумчунун чаа-ла эгези-дир.

Газ-Ачак административтиг төп болбушаан, ол чоок-кавыда бүгү ус-тывыш черлерин оон удуртуп турар.

АШХАБАД.

(СЭТА-ның корр.).

СЭКП ТК-да, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде болгаш ВЦСПС-те

Эртемниң чедиишкиннерин болгаш мүрнакчы дуржулганы пропагандалаарынга база оларны көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге нептередиринге ССРЭ-ниң Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезиниң ролюн бедидер дугайында

(Төнчүү. Эгези 1-ги арында).

ниинчи болгаш күрүне шаңналдарын тывыскан ажылдарының утка-шынарын делгелгениң делгиирлеринге хаызы-биле тайылбырлап, көргүзер ужурлуг.

Районнарның, областарның, крайларның болгаш республикаларның кол специалистеринге баштаткан колдуундала тускай бөлүктерниң делгелгеге болгаш делгелгеге-даа көргүзүлүп турар түүлдерин путёвка бүүгаар барын көөрүн организеттаар.

Эртемниң эң чаа чедиишкиннеринге болгаш мүрнакчы дуржулгага үндезилээш, ажылдан турар дуржулга болгаш мүрнакчы ажыл-агыйларны болгаш бүдүрүлге черлерин делгелгеден дашкаар көргүзүлгениң черлери кылдыр тускайларын РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинге, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Мелиорация болгаш суг ажыл-агыйының министерствозунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ыяш ажыл-агыйының күрүне комитединге, Союзсельхозтехникага, Центросоюзка болгаш Бүгү-эвилелдиг В. И. Ленин атты көдээ ажыл-агый академиязынга дааскан.

Эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелиниң, ССРЭ-ниң министерстволарының болгаш төп албан черлериниң база чогуур профовиледдериниң Төп Комитетларының киржилгезиби-биле ССРЭ-ниң Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинин Кол Комитединге көдээ ажыл-агый талазы-биле делгелгениң киржикчилерин шилиирниң болгаш шаңнаарының негелделерин улам сайзыраңгайжыдарын хандыраорын дааскан. Колхозтарны, совхозтарны болгаш өске-даа ажыл-агыйларны, а ол ышкаш Союзсельхозтехниканың, суг болгаш ыяш ажыл-агыйларының бүдүрүлгелерин база организацияларын, салбырларын, фермаларын, бригадаларын, звеноларын дипломнар-биле, а көдээ ажыл-агый мүрнакчыларын — ССРЭ-ниң УАЧД-ниң медальдары болгаш дипломнары-биле шаңнаар эргени берип турар тодаргай көргүзүглерни (ыяап-ла беш чылда) доктаадырын сүмелээн.

Продукцияны бүдүрүп үндүрерин болгаш белеткөөрин чылдың-на улгаттырган, ооң шынарын бедиткен, бүдүрүлгениң өзүлдезиниң болгаш ооң ажыктыының темпизин бедиткен, мелиорастаан черлерни эки ажыглаан, көрүүнүү хаттан үрелир чоруунга удур хемчегерин чоруткан таварылгада ССРЭ-ниң УАЧД-ниң киржикчилери дипломнар болгаш медальдар-биле шаңнадыр.

ССРЭ-ниң УАЧД-ниң дипломнары-биле шаңнаткан колхозтарга, совхозтарга болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа бүдүрүлге черлеринге, Союзсельхозтехниканың, суг болгаш ыяш ажыл-агыйының бүдүрүлгелеринге болгаш оларның салбырларына шаңнал кылдыр автобустарны, ГАЗ-69 автомобильдерни, телевизорларны, болук музыка херекселдерни болгаш библиотекаларга комнарны бөөр кылдыр доктааткан. ССРЭ-ниң УАЧД-ниң хүндүлел дипломнары-биле шаңнаткан көдээ ажыл-агыйның мүрнакчыларынга «Москвич» автомобильдерни, а делгелгениң медальдары-биле шаңнаткан мүрнакчыларга — үнелиг белектерни болгаш Совет Эвилелин кезиир турисчи путёвкаларны база тыпсыр.

Ол ышкаш амгы үениң машиналарын, дериг-херекселдерин болгаш көдээ ажыл-агыйга ажыглаар өске-даа продукцияны тургусканы дээш делгелгениң дипломнары-биле болгаш медальдары-биле шаңнаткан мүрнакчы ажылдакчыларга, үлетпүр бүдүрүлгелерге болгаш организацияларынга база шаңналдарны болгаш үнелиг белектерни бөөрин сүмелеп турар.

Социалистиг чарыштың тиилекчилери — эң дээре ажыл-агыйларның, бригадаларның, звеноларның болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин мүрнакчыларының ажылын калбаа-биле пропагандалаар сорулга-биле автономнуг республикаларга, крайларга, областарга чылдың-на делгелгелер эрттирер практиканы катап тургузары чугула деп саналаан.

Колхозтарның, совхозтарның, өске-даа бүдүрүлге болгаш организация черлериниң, көдээ ажыл-агыйның бүгү ажылдакчыларының ССРЭ-ниң Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинге киржир эрге дээш массалыг чарыжын улам калбарыгын, эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннерин көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге калбаа-биле ажыглаарын хандыраарын эвилелдешкен республикаларның Компартияларының Төп Комитеттеринге, партия крайкомнарынга болгаш обкомнарынга, эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, крайкүүскомнарга болгаш облкүүскомнарга, ВЛКСМ ТК-га, министерстволарга болгаш ведомстволарга, профовиледдериниң ТК-зынга дааскан. Төп, республикалар, крайлар, областар болгаш районнар солуннарының редакцияларынга ССРЭ-ниң Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинге киржир эрге дээш көдээ ажыл-агыйның ажылдакчыларының социалистиг чарыжының чоруп турарын улам калбаа-биле чыгыдарын, делгелгениң дипломнары-биле болгаш медальдары-биле шаңнаткан мүрнакчы ажыл-агыйларның болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин чаартыкчыларының дуржулгазын бүгү талалыг пропагандалаарын дааскан.

ССРЭ-ниң Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинге киржир эрге дээш көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чарыжының, дээштинн белидери, ооң ажылын эжиидери көдээ ажыл-агыйга эртем-техникиг дешилгени дүргедириңге, тоску беш чылдың көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрер болгаш белеткөөр талазы-биле планын күүседиринге идиги бөөр дээрзинге бижыг бүүрелин СЭКП-ниң Төп Комитеди. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш ВЦСПС илергейлээн.

Башкыларның август чөвүлел хуралдары

ДЕМНИГ ИШТИҢ АЧЫЗЫНДА

Чаа өөредилге чылынга школаларны үлегерлиг белеткээр талазы-биле социалистиг чарыштыг бистиң республикага чарлаан турган. Чоокта чаа ооң түүнелин үндүрген. Бии-Хем район солчарыштың айыткан негелделерин эки күүсеткеш, СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелиниң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. Август чөвүлел хуралыйга ук тукту бии-хемчилерге тывыскан.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң улус өөредилгезин улам ыцай сайзыраңгайжыдар сорулга-биле хүлээп алган доктаалдарын амыдыралга боттандырар талазы-биле ажыл Бии-Хем районда багай эвес чоруп турар. «Аныяктарның бүгү-ниити ортумак өөредилгеже шилчилгезин доозар болгаш ниити билиг школазын улам ыцай хөгжүдер дугайында» илеткелди Бии-Хемниң улус өөредилге киллдизинин эргелекчизи Л. Я. Царикова ук районнуң башкыларының август хуралынга кылган. Бүгүнүнүн ортумак эртемни боттандырары — районда школа бүрүзүнүң чугула херээ деп ол илеткелинге демделээн.

Бо чугула айтырыгны шинтпирлээринге районнуң улус өөредилге ажылдакчылары, партия, совет органнар, комсомол организациялары эвээш эвес ажылдарны кылган.

1971—1972 өөредилге чылында районнуң бүгү школаларынга 2887 өөреникчи өөренип кирген. Ынчалзажок оларның бир чамдыызы өөредилгезин ара кагганы четпес. Мындыг ийи деңнелгени чижекке ап көрөөл, 1970—1971 өөредилге чылында район 96,4 хуу өөредилгени чедип алган турган болза, бо эрткен өөредилге чылында түүнел 97,7 хуу болган. Багай өөренген өөреникчилериң саны чыл бүрүде кызырып турар. Чижээ, 1970—1971 өөредилге чылында ук сан 78-чедир кызырылган. Ооң аңгыда 100 хуу өөредилгелиг класстарның саны чыл бүрүде өзүп турар. 135 класстарның иштинден 94 классар 100 хуу өөредилгени эрткен өөредилге чылында чедип алган. Эрткен өөредилге чылында 103 башкы 100 хуу өөредилгени чедип алган, эки түүнелдиг көргүскен.

Өөредилге-кижизидилге л и г ажылдарны эки чоруткаш, Турааның № 1 ортумак школазының коллективи (директору Н. В. Селина) багай эвес түүнелдиг болган. Өөредилге чылының төнчүзүнде бо школа 99 хуу өөредилгени чедип алган. Школада башкылап турар 47 башкыларның иштиндеи 28 кижи уругларны багай демдек чок өөредип турар. Чижээ, Н. В. Селина, В. М. Дорофеева, Л. М. Габитова болгаш өскелер-даа. Школаның коллективи өөреникчилериң билигте, өөредилгеге сонуургалын чедип алыр дээш өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарынга үнелиг, солун, дээштиг түүлдерни кылган. Маңаа аңгы-аңгы болгүмнер ажылы, пионер болгаш комсомол ажылының организастыг чоруу, районда сураглыг кижилер-биле ужуражылга, төөгүлүг черлерже походтар болгаш В. И. Ленинниң турааскаалының чаныыга байырлыг рапорттар хамааржыр. Ол ышкаш школада Ленинчи өрээлге хөй-хөй ажылдарны организастаан, бедик деңнелге эрттирген.

Сее чыл школаларындан багай эвес түүнелди Суш (директору А. Н. Бугаев), Өөк (директору Т. С. Клименков) чедип алган. Ол школаларының өөредилгези 98 хуу болган.

Чаа программаже шилчээни-биле холбаштыр чамдык бергедээшкиннер база таваржып турган. Ынчангаш башкылар кошкак өөреникчилерже онза кичээнгей салган. Немелде ажылдарны хөйнү организастап келген. Өөреникчилер-биле бот-тускайлаң ажылды бедик деңнелге организастап турар. А. Р. Юрьева, З. П. Болодурина ышкаш башкыларны мактап болур.

Эге класстарга өөреникчилериң быжыг билиглери шиңгээдин алыры онза чугула. Маңаа чижек кылдыр эки ажылдыг эге класс башкыларын О. Ф. Костенкова (Турааның № 1), К. К. Багытроол (Билелиг школазы), Н. Н. Матюхова (Суш) дээш өскедаа он-он аттарны киирип болур.

Районнуң школа коллективтериниң ажылында улуг четпестер барын айыткан. Химия, физика ышкаш эртемперге хынаалда ажылдарга уругларның билии кошкак болган. Ол чүүү өөргүүн турарыл дээрге хынаалда ажылдарны эвээш чорудуп, оларның анализин кылбайн турарында.

Бии-Хемниң башкыларының чөвүлел хуралынга саналонал солчулгазы «калбаа-биле болган. Улусчу башкының бедик харыысалгалыг, хүндүлүг ажыл-ижиниң дугайын ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары Х. Кара-оол санаалынга демделээн. Ук ажылга чедишкиннер үндүрүнүн хөй-ниити организациялары-биле быжыг харылзаадя.

Бо ажылга школаның комсомол организациязы — улуг күш. Ынчангаш бо ажылче сагыш салыры, аңаа дузалаары, ону башкарары чугула.

Школада пионер, комсомол организацияларының ажылының дуржулгазын Өөк школазының башкызы Е. Н. Черниговцева саналынга чугаалаан.

Школа ажылынга хөй-ниитиниң өскү рольдуг болурун айытыпаан, көдээ Совет школага кошкак дуза чедирин турарын Суш школазының директору А. Н. Бугаев айыткан.

Уругларны профессия шилин алырынче углаар ажыл база чугула. Турааның № 1 школазының башкызы Н. Е. Доржу бо айтырыгга доктаваан. Ооң чедишкиниг болуру ажылды эге класстан тура организастап, тодаргай план-биле чорударында. Бо школаның коллективи үстүнде айтырыг талазы-биле тодаргай дуржулгалыг.

Өөредилге-кижизидилге л и г ажыл болгаш өске-даа түүлдерге бедик көргүзүглерлиг боор. Кызыл тукту чаалап алган бии-хемчилер юбилейлиг чылда эгелеп турар чаа өөредилге чылын организастыг эгелевишаан, алдарлыг юбилей—ССРЭ-ниң 50 чылын төлөгиг уткуур дээш күженишкиниг ажылдаарын чөвүлел хуралга база катап дугурушканнар.

К. ТАБУРАК.

СЭТА-НЫҢ МЕДЭЭЛЕРИ

● **ХАНОЙ.** ВДР-ниң зенитчилери америк ужар түүлдүү халдаашкыннарын ойтур шаптыпаан, Лангшон биле Хайхыңг можуларның агаарынга «Фантом» хевирниң ийи самолёдун дүжүр аткан деп, Вьетнам информация агентилели дыңнаткан.

● **ПХЕНЬЯН.** ЦТАК агентилелдиң дыңнатканы-биле алырга, Көрейге тайбыңчыдылга талазы-биле шериг комиссиязының секретарларының 405-ки хуралы Паньмыньчжонга болган. КУДР-нуң төлөлекчизи демилитаризастаан зонаже боо-чепсекти Каттышкан Штаттарның дүрүм чок ёзу-биле киирип турарынга шиитпирлиг удурлавышкының медеглээн.

● **МОНТЕВИДЕО.** Уругвайның чаза Бангладенг Улус Республиканы хүлээл көөр дугайында шиитпирни хүлээп алган деп, даштыны херектер министерствозу дыңнаткан.

● **БОННН.** Герман Демократтыг Республиканың болгаш Германияның Федеративтиг Республиказының аразында транспорт керээзин федералдыг чазак барыын-герман парламентинин ийиги палатазы — бундестагка көөрүүбиле дамчыдып берген. Бундестаттың төлөлекчизи ол дугайын Боннга албан ёзуузуби-биле дыңнаткан.

Бо керээни далаштыг документ кылдыр көөрү-биле бундестагка дамчыткан. Ындыг чурумнуң ачызында ГДР-ниң болгаш ГФР-ниң аразында транспорт керээзин хуусаа бетинде соңгулдага холбаштыр барыын-герман парламентини тарадырының мүрнүнда-ла бадылаар ужурлуг.

● **БАРЫЫН БЕРЛИН, 1971** чылдың январьдан эгелээш Барыын Берлинде пос-таавы үлетпүрүнүң 45 бүдүргелги хатдынган. Бо бүгү болза ол адырда улам кадыг-дошкун болуп турар адаанныг демиселдиң чылдагаанындан болдунган.

● **САНТЬЯГО.** Вьетнамның эрес-маадырлыг улузу-биле эп-сеткил каттыштырылгазының политиказынга шынчы Улусчу чаңгыс эптиг чазаа ол чуртка удур америк империалистиниң агрессиязын шиитпирлиг бируу шаан турар деп, Чилиниң даштыкы херектер министириниң оралакчызы Луис Орландини парлалга конференциязынга медеглээн. Американың Каттышкан Штаттарының Мүрнүү-Чөөн Азияда чорудуп турар дайыны дээрге, делегей эргозиниң күштүг турар бүгү норма-чижектерин үрээнидир.

Чилиниң бо туружун янзы-бүрү документилерге, медеглелдерге каш удаа илергейлеп келген дээрзин министр демдеглээн. «Чили Вьетнамда америк агрессорларының араатанзыг бомбалаашкынларынга удур, бүгү дайын үүлгедиглеринге удур туржун, ол чуруттуң маадырлыг улузуби-биле бодунуң эп-сеткил каттыштырылгазын медеглеп тур» деп, Луис Орландини түүнелинде чугаалаан.

● **ДЕЛИ.** Индияның болгаш Пакистанның албан ёзуузунуң делегацияларының аразында чугаалажышкыннарның база бир эолчээ доозуган. Симлага индий-пакистан дугуржулганы боттандырары-биле холбашкан айтырыгларны көрүп турар чугаалажышкыннарга «чүгээр деңнилге» чедип алдынган деп, ЮПИ агентилеп ийи таланың төлөлекчилериниң медеглелин барымдаалаан дамчыткан.

● **ВАШИНГТОН.** Америк ужар түүл кыдат суднову суг дүвүнче киргеш болзадаа «КУР-нуң болгаш АКШ-тың Парижте төлөлекчилериниң аразында дипломаттыг харылзаалар аналдагы чурумну ёзугаар болуп турарын» деп, АКШ-тың күрдепартаментининиң төлөлекчизи парлалга конференциязынга медеглээн.

(СЭТА).

Бомбалаашкынны соксадыр

Вьетнам Демократтыг Республикада бедик чалдарның системаларын америк ужар түүлдүү бомбалап турарынга удурланыышкынның хүнүң Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң шиитпирин ёзугаар август 28-те эрттирген.

АКШ-тың ужар түүлү болгаш шериг корабльдери түгле хоорайларны болгаш кодээ суурларны, школаларны болгаш эмнелгелерни бомбалап, боолап турар эвес, харын-даа олүмнүг чүүгүн бедик чалдарже, плотиналарже болгаш өске-даа суггат дериишкиннериже октап турар деп чүве делегейниң хөй-ниитизинге биидингир болгай. Делегейниң улустары бо кемниг үүлгедишкиннерге килеңнег удурланыышкының илергейлеп, Вьетнамның черинде олурукчу, хоозурадыкчы чоруктарны доп-дораан, кезээде соксадырын америк дайынызрактардан негеп турар.

Бо чылдың апрельден эгелээш Соңгу Вьетнамның суггат дериишкиннери америк ужар түүлдүү халдаашкыннарының доктаамал объектилери болу берген. Сөөлгү дөрт айлар дургузунда ВДР-ниң суггат дериишкиннериниче 173 удаа халдаан болгаш 1243 бомбаны октаан, ооң иштинде өртөөдирер болгаш чоорту частыр бомбалар бар. Бо бомбалаашкыннарның түүнелинде, баштайгы медээлер-биле алырга, муң-муң метр бедик чалдарны үрегдээн болгаш 7 плотинаны шуут узуткаан деп, ВДР-ниң Кодээ ажыл-агый министерствозунуң медеглелинде чугаалаан.

Удур бадылаан

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң айыл чок чорук Чөвүлелиниң бүгү кежигүннериндеи чүгле кыдат делегат Мүрнүү Азияда чаа күрүнө—Бангладенш Улус Республиканы КНО-га хүлээп алырын саналдаан резолюцияга удур бадылаан. Мынчангаш КУР-нуң төлөлекчизи КНО-га Бангладеншти хүлээп алырынга удурланган.

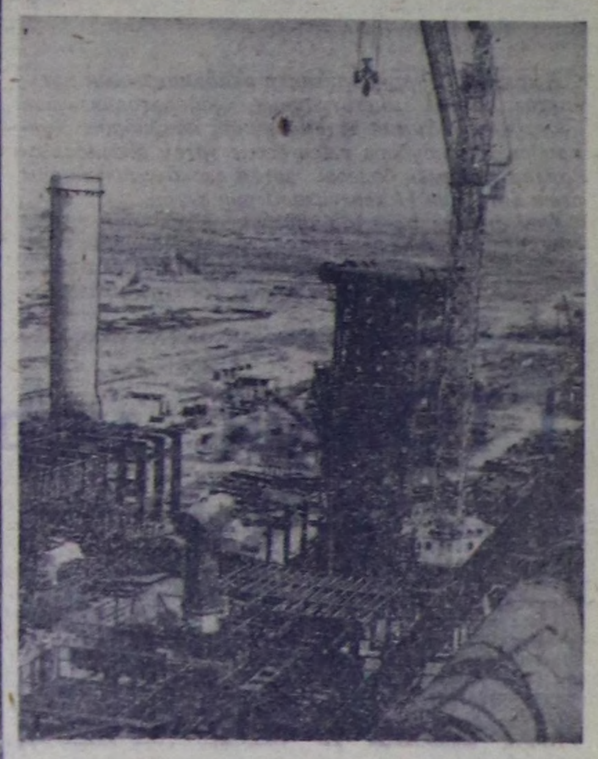

ИНДИЯ. Совет Эвилелиниң техниктиг деткимчези болгаш эп-найыралдыг дузаламчызы-биле Бокарода (Бихар штат) Мүрнүү-чөөн Азияда эң улуг металлургия заводун тудуп турар. Ол бүдүрүлгениң тудуунда 60 муң ажыг индий ажылчыннар, техниктер болгаш инженерлер ажылдап турар. Ында совет специалистер база ажылдап турар.

ЧУРУКТА: бирги домна. Ону 1972 чылдың үзүүнде тудуп доозар.

Н. КОЛЬЦОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ДЕЛЕГЕЙ БАЙДАЛЫНЫҢ ДОПЧУЛАЛЫ

ГФР ХУУСАА БЕТИНДЕ СОҢГУЛДА МҮРНҮНДА

ГФР-ниң бундестагынга хуусаа бетинде соңгулда эрттирер дугайында ёзу барымдаалаан шиитпир амдыызында хүлээп алдынмаан-даа болза, ол соңгулда бо чылдың күзүнүнде болур дээрзинге кым-даа чигзинмейн турар. Чагырыкчы партиялардан амдык депутаттар оппозицияже шилчээнинин түүнелинде барыын-герман бундестага туруп чок байдалдар тыштып, ол чорук парламентиниң болгаш чазактың ажылчорудулгазын кедергей бергедеи бергениниң уламындан хуусаа бетинде соңгулда эрттирери эргежок чугула анаргаан. Бундестагта күштериниң амгы деңгүүрү—барык үш чыл мүрнүнде парламент соңгулдазының үезинде соңгукчуларның илергейлээн турасоруун барымдаалавайн турар реаксылыг политиктерниң болгаш парламентарийлериниң чажыт, кажар үүлгедиглериниң түүнели болуп турар.

Бо хүнүүрде бүгү-ниитиниң кичээнгейи Мюнхен олимпиадазынче угланган-даа болза, ГФР-де соңгулда мүрнүүнүн демисели херек кырында эгелей берген. Партияларның удуртур органнары соңгулда платформаларын далаш-биле ажылдап ыыла берген, а оларның удуртукчулары медеглелдер болгаш интервьюлар кылып, соңгулда мүрнүүнүн демиселиниң кол угланыышкынларын айтып турар апаргаан.

Социал-демократтыг болгаш Хостут демократтыг партиялардың Боннда чагырыкчы үлүүлежиргези соңгулда мүрнүүнүн кампаниязынга даштыкы политиканың айтырыгларын кол үүл кылдыр тургузар деп турарын чажырбайн турар. Ол таварылга эвес. Чүге дээрге Брандт-Шеель чазааның социалистиг чурттар-биле харылзааларны чогумчударынче угланган «Чөөн чүк политиказын» ол чурттың чонунуң аажок хөй вуруузу деткээни билдингир болгай.

Сөөлгү үеде хөй-ниитиниң санал-оналын алганының түүнелдерин бадымдаалааш, Бадварга удурланып турар күштерге удур демисежирин бодунуң медеглелинге онзалап демдеглээн Герман коммунистиг партия база бо соңгулдага киржир. Шак ындыг дерзин күштерни төлөлээн партияларга удур—барыын үзелдиг дүржок идегеттер-биле ажыг сулчаа кылып турар ХДС—ХСС-ке удур Герман коммунистиг партия соңгулда мүрнүнүн демиселин чоодар деп турар.

НЕОФАШИСТЕР БАЖЫН КОВАЙТЫП ТУРАР

Италияда боттарының ажыл-чорудулгазын дыка идепкейжиткен неофашистерниң өнчүк-чөцгээлериниң дугаяны бо хүнүүрде делегей парлалгазы база дагын дүвүрээзин-биле бижип турар. Демократтыг партияларның болгаш хөй-ниити организацияларының быжаңнарынче халдаашкыннар, өртөөдишкиннер дугайында, ажылчын шимчээшкининиң активчилерин эттеп-эриидээн дугайында чаа-чаа медээлер Италиядан келбишаан. Италияның Компартиязының хоочун ажылдакчызы, Удурланыышкын шимчээшкининиң сураглыг киржикчизи Витторио Видалини неофашистиг өлүрүкчүлер араатанзыг ёзу-биле мыраңай чаа эттээн. Римден 80 километр черде Аффил дээр бичии хоорайда лагерь барын полиция мыраңай чаа илереткен. «Итали социал шимчээшкин» дээр неофашистиг партияның кежигүн билеттерлиг дээрбечилер ол лагерьге турып алган, ёзулуг-ла дайынчы белеткелди эртип, республиканчы тургузугга удур чепсекти демиселге белеткеп турар болган. Ындыг янзылыг лагерьлер, а ол ышкаш бооларның болгаш ок-чемзектиң хөй санныг складтары Италияның өске-даа районнарында бары билдингир.

Италияга Венито Муссолининиң фашистиг диктатуразының тургустунганының соонда мүгүр 50 чыл эрткенде болгаш ол чуртту фашистиг идегеттерден хостаан соонда 27 чыл болганда Дученың изин баскан дерзин салгалдары база дагын бажын ковайтып, «таарымчалыг үелерни» маңаа чыткан оңгуларындан үүүп кээп, политиктиг амыдыралдың болуушкунларынга киржип эгелеп турарлар.

Парламентини чаарты соңгууру-биле холбаштыр чоокта чаа болган соңгулда кампаниязының үезинде неофашистер боттарының пропагандазынга өске кандыг-даа партиядан хөй хөрецгини чарыгдаан. ХДП бөөр кол чагырыкчы партия бедин неофашистерден эвээш хөрецги үндүргеп. Акша-хөрецгиниң кайын кээп турары билдингир: «Италя социал шимчээшкининиң» партия кассазынче цемент хааны Пезенти, судно кылыр бүдүрүлге ээзи Лауро, нефть үлетпүрүнүң ээзи Монти болгаш өске-даа ыңдыг улуг баяттар акша-хөрецгини харам чокка киир каап турар болгай.

«Итали социал шимчээшкин» Испанияның, Португалияның, Грециянның диктаторжу ёзу-чурумнарының удуртукчулары-биле харылзаа тудуп, боттарының эдчээнде НАТО-нуң бөлүктери-биле сырый холбаалыг итали генералдарның чамдык кезээниң деткимчезин база ап турар. Чижээ, неофашист парламентарийлериниң лагериле боттарының олуттарын итали армияның кол штавының начальниги чораан генерал ди Лоренцо болгаш НАТО-нуң Европаның Мүрнүү зоназынга каттышкан шериг-далай күштериниң командылакчызы турган адмирал Бирилелли олар ажыы-биле эолеп алганнар. Неофашистериниң талазында турып турарын ажыыбиле чугаалап дитикпейн турар шак ындыг чеже-даа генералдар болгаш адмиралдар ол чурттуң чепсектиг күштериниң удуртур албан-дужаалдарны эолеп турар, оларның политиктиг үзел-бодалдары кымга-даа чажыт эвес.

Бөгүн неофашистер — чүгле боттарының соңгулаларын ыыткыр чарлап турар эвес, харын итали чазакка «сүмелериниң» база берип, чөөн үзелдиг оппозицияның күштеринге удур улам шиитпирлиг демиселди чорударынче ону «кыйгырып турар» политиктиг партияларның бирээзи ашаган. Ол партияның удуртукчузу Джорджо Альмиранте дээрзи «неофашистер чазакты солуурунга болгаш коммунистер-биле фронталдыг демисежип киритеринге белен» деп бүгүдеге дыңналдыр медеглеп турар.

Неофашистерге шиитпирлиг ойтур шавыышкынны бөөр төлээде, оларның чимзениишкиннеринге хамаарыштыр чурттуң ажылчы чоннары кезээде серемчиледдиг болур ужурлуг деп, Италияның Компартиязының органы «Унита» солун онзалап демдеглээн.

ЧООККУ ЧӨӨН ЧҮКТЕ РЕАКЦИЯНЫҢ ЧИМЗЕНИИШКИННЕРИ

Араб Чөөн чүктүү чамдык чурттарынга соолгу үеде империалистиг пропаганда болгаш ол чуруттарның реаксылыг болүктери араб-совет найыралды болгаш кады ажылдажылганы баксырадырынче угланган ажыл-чорудулгазын идепкейжиде берген. Совет Эвилелиниң чоокку чөөн чүк политиказының соругаларынга хамаарыштыр, араб улустарга ооң ак сеткилдиг дузаламчызынга база Араб Чөөн чүкте национал-хосталгалыг шимчээшкинге ооң өскерлиш чок деткимчезинге хамаарыштыр чигзениишкиннерни нептередирин күзеп турар авторларның түүлдери чамдык солуннарда көстүп келген.

Араб чаңгыс эпти баксырадыр, араб чурттарның аразынга чөрүлдээн нептередир, ол чурттарга депшилгелиг социал-экономиктиг чаартылаларны чорударынга болгаш араб күрүнелериниң капиталистиг эвес оруктап хөгжүлдезиниң бурунгаарлаашкынынга шаптыктаар дээш бүгү күженишкиннерин салып келген шак ындыг бөлүктер амгы хоп-нуугулчу кампанияны чорудун турар. Ол бөлүктер араб улустарны дедир тыртып, эрги феодалдыг ёзу-чурумнарны катап тургузар дээш туржып, чүдүкчү кижилериниң националисчи болгаш шажынчы үзел-бодалдарын ажыглап турарлар.

Империалистиг бөлүктериниң, хамыктың мүрнүнда АКШ-тың агентуразының ролюн күүседип турар реаксылыг күштериниң чимзениишкиннеринге араб хөй-ниитиниң талазындан шиитпирлиг ойтур шавыышкынны берип турар. Империализминиң эргежыктарындан чарылбас эргежыктарлыг араб реакция араб национал-хосталгалыг шимчээшкинни чарылдырарынче, ол шимчээшкининиң болгаш ооң өскүүктериниң база эвилелчилериниң аразынга чөрүдээни болгаш өзүрешпес чорукту нептередиринче угланган планнарын боттандырар дээш бүгү түүлдерни кылып турар» деп, Араб социалистиг чаартылга партияның ирак удуртулгазының кежигүнү Масуд аш-Шаби медеглээн. «Араб-совет найырал бодунуң быжыын болгаш бүгү бергелерни ажып эртер аргалыын херек кырынга көргүскен. Ол найырал хамаарышпас чорук дээш улустарның дем каткан демиселинге төрүттүнгеп, ынчангаш ону кым-даа үреп шыдавас» деп, Бейруттуң «Аш-Шааб» солуну бижээн.

Совет Эвилели-биле найырадың болгаш кады ажылдажылганың арабтарга ужурдузалынын онзалап демдеглеп турар араб парлалганың болгаш политиктиг ажылдакчыларның ыңдыг янзылыг чугааларын хөй-биле көргүзүп болур.

«Империализмге болгаш сионизмге удур араб улустарның демиселинге Совет Эвилелиниң көргүзүп-даа турар бүгү талалыг—дипломаттыг, экономиктиг болгаш техниктиг деткимчезин олар утпаанвар. Ынчангаш ол найырадды камгалаары, совет-араб харылзаалдарны хөгжүдери болгаш үргүлчү быжыгаары харын арабтарның эрге-ажыктарына таарышкан болур.

В. СЕРОВ, А. КРАСИКОВ, А. СТУПАК. (СЭТА).

Школаже.

А. ЧАРАШ-ООЛДУН фотозу.

XX Олимпий оюннары эгелээн

СПОРТ

Бирги хүнде

МЮНХЕН. (СЭТА). Чайты XX олимпиада Оюннары август 26-да ГФР-ниң Мюнхен хоорайында эгелээн. Субботада улуг төгерик таваққа олимпиаданың оду хып үнген.

Августуң 27 олимпиаданың он беш «ажыл» хүнүнүң баштайгызы болган. Оон программазында спорттуң 21 хевири бар. Кижи ойнаар хоккейден аңгыда совет спортчулар спорттуң бүүү хевирлеринге киржип турар. ССРЭ-ниң олимпиадада шилиндек спортчулары беш үүс ажыг кижи болуп турар.

Дөрт чыл болгаш эртип турар бо улуг маргылдааның байырлыг ажыдыышкынын делегейниң 90 чурттарынче дамчыткай болгаш ону миллиард ажыг кижи көрген. Олимпий оюннарының байырлыг ажыдыышкынынга киржирибиле чыскаалган спортчуларның колонназы олимпий паркның аллеяларынга барык 4 км узун шөлү берген.

Парадты чаңчыл өзүгаар Грецияның делегацияазы — эрте-бурунгу Олимпий оюннарының эгелээн чуртунуң төлөдери алыскан. Бистиң Төрээн чуртувуотуң спортчу делегацияазын стадионга чыылганнар найыралдыы-биле уткаан. ССРЭ-ниң Күрүне тутуп Минск чурттут башкы Александр Медведь тудуп чораан. Ол ышкаш аддар, аттыг спортчуну тывары берге. Медведь—сөөлгү ийи олимпиадаларның чемпиону, делегейниң чеди даклыр чемпиону.

...Олимпий оюннарының эгелээринин мурнуу чарыызында бистиң делегацияазының хуралы болган. Шулукчу Роберт Рождественский Юрий Гагаринге турасказаан шулутлелиндеп үзүлдүү анаа номчаан. Моссоветтиң дарғазы В. Ф. Промыслов спортчуларга чатыын берген. Москвага 1980 чылдың олимпиадазын эрттирер күзелин илергейлээн. ынчангаш бистиң спортчуларывыстың чайынванчак тиилелгези бистиң найысылалыысты олимпиада эрттирер чер ыллыр шилип алырынга дузалаар боор деп ол Промыслов чагаан. Композитор Александра Пахмутова олимпиада эгелээринин мурнуу чарыында «Олимпийжилерниң марыжы» бижээн.

...Олимпийжилерниң парады бир шак ажыг уламчылаан. Анаа 122 чурттуң 8 муң спортчузу киришкен. (Олимпиадада ниитиан-биле 10 125 киржикчи келгеа). Бөмбүрзектиң беш дивизиден келген спортчуларны каттыштырып турар беш дээрбектиң адаабиле эртип турар бо спортчу улуг шуулганның киржикчилери эң-не хөй болган. 1968 чылда Мехикога эрткен олимпий оюннарында 112 чурттуң алды муң спортчулары киришкен.

ГФР-ниң президентизи Г. Хейнеман XX Олимпий оюннарын ажыттынган деп чарлаан. Олимпий гимнизин күүсеник турда (ону 1896 чылда композитор Спиро Самаро бижээн) беш дээрбекти тудуштурган тукту көдүрген. Артиллерия даштаатқынны кылган соонда дээрже 5 муң көте-буганы салып үндүрген. 18 харыг барын герман студент Гютер Цан олимпий олун кывыскан. ГФР-ниң рекордсмени Кельнның медицина институдунуң студентизи Хайди Шюллер Олимпий даштываанның сестерин катаптан чугаалаан.

Олимпий оюннарының ажыдыышкынына КНО-нуң Чиңгине секретары К. Вальдхайм, ГФР-ниң канцлери В. Брандт олар олурушкан.

Августа 27-де Олимпий оюннарының маргылдаалары эгелээн. Гимнастар, оон соонда спорттуң беш хевириңге маргыжар спортчулар, адыгжылар, баскетболистер, хостут хүрешкин мөгөлери, боксёрлар, суғче халыыр спортчулар, аар атлеттер, ватерболистер, чок кырынга ойнаар хоккейжилер болган бут-бөмбүүчүдери чиңиг деңиселди эгелээн.

Улитпаанда-ла баштайгы бир чемпион ийлерээн. Швециянын Эгельхольм хоорайынга бешаан кудуңчузу Рагнар Сканакер пистолет-биле боолаарынга тиилээн. Олимпий оюннарының баштайгы чемпиону болган. 38 харыг ол спортчу бо бедик атты бир-ле дугаар чедип алган. Оон көргүзүү база бедик—567. Бо дээрге делегей чемпиону, москвачы Григорий Косыктың түнелинге чүгле беш сая четпес көргүзүг болур.

Григорий Косых бо маргылдаада база киржип турар, ынчалза-даа бо удаада анаа хомудавчыт таварылга болган. Боолаар черден ол түгле бажын чайгап кыыптап ортан. Алып турар үеде ооң пистолединиң пружиназы сыйлып чаптай берген. Ону кылырын манап, элэн нервиленгени илдеп. Ынчангаш сөөлгү октарын «сесче» болган «чедиже» кыр атыылаакан. Түнелиндe сески черни эзлээн. Ленинград чурттут Владимир Столыпин 550 санны аткаш, оң чедиги черни эзлээн. Маңаа мөңгүн медальды Дан Юг (Румыния), хүлер медальды Рудольф Доллингер (Австрия) алган.

Ол-ла хүн ССРЭ-ниң болгаш Тунистиң волейболчуларының маргылдаазы болган. Олимпий чемпионнар, ССРЭ-ниң командазы 3:0 санга тиилээн. Бистиң командавыс шыырак эвес состав-биле ойнаан. Тунистиң волейболистери узун эвес дурттуг болзаа-да көрүкчүлерге деткидин алгаш, барык «олуг» мячилерни ап турган. Оларның мөгөлеп ойнаары тергин болган. Совет волейболистер тиилелге-биле эгелээн өөрүнүг болбайын, ынчалза-даа оларның мурнунда шыырак командалар бар. Олар август 31-де Болгарияның, сентябрь 2-де ЧССР-ниң, сентябрь 5-те Польшаның командалары-биле ужуражыр болган аңаа чедишкинниг ойназа шүүлде маргылдаага киржир эргени алыр.

Москвачы студент Юрий Малышев чартык шүүлде маргылдаага киржир эрге дөмн болган академиктиг хемелээшкинге мурнаа келген. Ол америк спортчу Джеймс Дитцти, чех хемечи Ярослав Хеллебрандыны, ГДР-ниң хемечизи Вольфганг Гюльденпфеннигни эрткен. Ленинград чурттут оолдар Владимир Поляков, Николай Васильев олар руль чокка ийи кижи хемелээр чарышка мурнааш, чартык шүүлдеге киржир болган. Бистиң өске-даа хемечилеревис эки түнелерни чедип алгаш, маргылдааны уламчылаар эргени чедип алганнар.

Павел Ледяев — Мехико олимпиадазынга хүлер медаль-биле шаңналган кижи. Спорттуң беш хевириңге маргылдааның баштайгы хүнүнде ол совет спортчуларының арызындан дөрт түнелди чедип алган. Алган саны—1060. Оон дугаар гуткаш, таварышкан аңдының чаңы арай-ла багай болганындан үнелиг сеннарны ол чидирген. ССРЭ-ниң чемпиону Владимир Ковалев болгаш делегей чемпиону Борис Онищенко олар баа-ла чаңы багай аттарга таварышкаш, үнелиг сеннарны чидиргеп. Ынчалза-даа олар ам-даа дөрт хевирге маргыжар болганда тодаргай түнелер чугаалаары берге.

Бистиң хөрөөлөн гимнастчыларывыс чедишкиннинг киржип турарлар. Оларның команда талазы-биле түнелин бирги черде. Август 28-те болур маргылдааларның соонда олимпиаданың гимнастикага команда талазы-биле чемпионну ийлерээр. Ам дээрезинде хууда бирги черде Лазаревич чорҳи турар. Туришева үшкү черде.

Бирги хүнде совет боксерлерден түгле Борис Кузнецов маргылдаага киришкен. Ол Лагону (Нигерия) бир минута иштинде тиилээн.

Хостут хүрешке совет мөгөдер маргылдааны эки эгелээн. Роман Дмитриев Марутту (Индия) арыг тиилээн. Загалав Абдулбеков—Таннерди (Швейцария), Иван Кулешов —Хойлогоржуну (Моол), Арсен Алахвердиев — Аррефти (Афганистан) тус-тузында тиилээн.

Совет ватерполистер Италияның командазын 4:1 санга тиилээн. А бистиң баскетболистеривис Сенегадың командазын 94:52 санга уткан.

Варшава чурттут башкы, 32 харыг Зигмунд Смальдек эң чиик деңзилиг штангистериң маргылдаазынга (52 кг чедир) тиилээн. Олимпий оюннарының чемпиону болган. Ол штанга көдүреринин үш хевириңге 337,5 кг көргүзүүлүг болган. Совет спортчулар бо деңзиге киришпеен.

Эр улустуң мыаап-ла күүседир программазын гимнастчылар кылган. ССРЭ-ниң командазы ам дээрезинде ийиги черде. Мурнунда япон гимнастар чорҳи турар.

АКШ-тың баскетболчулары воскресеньеде ЧССР-ниң командазы-биле ойнааш, 66:35 санга уткан, а Югославияның болгаш Италияның баскетболчуларының ужуражыышкыны 85:78 санга, югославтарның тиилелгези-биле доозулган.

Бут бөмбүүнүң маргылдаазы болган. Маргылдаага бирги черни алыр боор деп бодап турган Бразилияның командазы Данияның бут-бөмбүүчүдеринге 2:3 санга уттурган.

Б. БУХОВЦЕВ.
В. КУКУШКИН.
А. СТАРОДУБ, Ю. ХРОМОВ.
(СЭТА-ның түскай корр.).
Мюнхен, август 27.

ДАГЛЫГ ЧУРТТУҢ ЭРТЕМИ

Курман-Гали КАРАКЕЕВ, Кыргыс ССР-ниң Эртемнер академиязының президентизи, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү.

Киргизия — бойдус байлактар талазы-биле кайгамчык байлак чурт. Булуттар ыдында белекте, меңги доштар-биле кезээде шугланып алган чыдар Тянь-Шаньның баштарында энергия курлавырлары кайгамчык хөй. Оон эрип баткан дамырактар хемнер болуп чыыглаш, калбак делгем шөлдерни, ховуларны суттарын турар. Тянь-Шаньның эрээн-шокар терек оттут альпий одарларына миллион-миллиов хөй, инек, чылгы чайлаглан, семириир. Хүнге ынак яблоколар, виноград, чигир свёклазы, эмге хереглөөр мак, хөвен, кукуруза болгаш оон-даа өске үнелиг культуралар бистиң черивисте албек болгаш хөй дүдүттү берип турар.

Чер иштинде байлактар база-ла хөй. Республиканың девискээринде 60 ажыг янзы-бүрү казымал байлактың барын эртемденнер тодаргаан. Оларның аразында коргулчун, мөңгүн-суу, полиметалл рудалары дээш оон-даа өске чүүлдер бар. Нефть, газ болгаш минералдыг сугларның эвээш эвес курлавырлары Киргизияда бар.

Бо хире байлактыг чурттуң чоову муң-муң чылдарда эрге-шөлөө чок чуртан чораан. Революция мурнунда ол човунуң үгүле 0,5 хуузу бижик билир турган. Чижээлөөрге, 1905 чылда болган чиеден азырга, Пишпек хоорайдан (амгы Фрунзе хоорай) үгүле 17 кижи боттарының адын салып билир болган. Дыка хөй уезділерге чырдыышкын хөрөөнге ажыглап турган хөреңгілерниң хемчээли ук уезділиң бир кижизинге 4 онзаштыр чылда үгүле 0,3—3,9 көпеек болуп турган.

Революция мурнунда үнүп турган бир журналдың бижиш турганы-биле алырга, Туркестанның чонунуң хожудаңгай чоруун узуткаарынга 4600 чыл хереглеттинер турган. Улуг Октябрь ол саваашкынларны, даан бодаашкынларны дазылыдан туре соп октаан. Революция мурнунда бодунуң үжүк-бижин чок чораан чон улуг Ленинниң өндүр чаагай номналының ачызында төөгүге көстүп көрбөөн кыска хуусаанның дургузунда үлетүр, көдөө ажыл-агый, эртем болгаш культура хөгжүлдеевиге маңалыг чаартылгаларны чедип алган.

Киргизияга эң баштайгы эртем-шинчилел чери — чурт шинчилелиниң институту 1925 чылда организастаттынган. Оон соонда мал ажылының болгаш культура тургузуушкунунуң институттары тургустунган. Оларны тургузуп организастаан кижилер болгаш баштайгы башкылары орус эртемденнер болур.

Ада-чурттуң Улуг дайынының кадыг-берге чылдарында бүүү чурттуң, чүүү-даа мурнунда Москваның болгаш Ленинградтың эртемденниринин дузаламчызы-биле ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының салбырын Киргизияга ажытканы чурттуң экономиказын, культуразын шапкын хөгжүдеринге улуг рольду ойнаав. Ук салбырны сураглыг совет эртемден, академик К. И. Скрябин удуртуп турган. Бо эртемденниң адын Киргизияның көдөө ажыл-агый институду эдилеп турар. Чурттуң улуг-улуг эртем төптеринге хөй саныг кыргыс оолдар, кыстар ооренип, боттарын эртем ажылынга белеткеп турганнар. 1954 чылда Кыргыс ССР-ге Эртемнер академиязын ажытканы ленинчи напионал политиканың улам ыңайгы хөгжүлдеевиниң чайынванчак бадыткалы болган.

Амгы үеде академияда 64 эртем-шинчилел черлери бактаап турар болгаш оларда 6200 ажылдакчы бар. Оларның аразында докторлар болгаш эртемнер кандидаттарының саны 1844. Бистиң эртемденнеривис боттарының күжениишкиннерин бойдус курлавырларын шиңгээдип алырының айтырыгларынче, экономиканы болгаш культураны хөгжүдеринче угландырып, амгы үениң эртемниң бүүү адырларында шинчилел ажылдарын боттандырып турарлар. Бо хүннерде эртем республиканың амыдралынга улуг рольду ойнаар турар. Бистиң эртемденнеривистиң чамдык ажыдыышкыннары Совет Эвилелиниң, харын-даа делегейниң эртем хөгжүдеевиге улуг салыышкын болуп киргеп.

Чижээлөөрге, Киргизияның эртемденнери казар байлактарны чер иштинге болгаш ажык арга-биле ажылдап кылыының ажыктыг арганарын чогаатган. Ол ажыдыышкынны Казахстанның, Узбекистанның түскай эртемниглери калбаа-биле ажылган турарлар. Даг-руда үлетүрүнге ажыглаар түскай карталарны чогаадып турган. Ылаңгыя Фергананы долгандыр туруп турар даглар сурьма болгаш мөңгүн суунуң курлавырын тодаргаан карта улуг ажыктыг болган. Ол черлерде перспективтиг участоктарның бар болганы илерээн.

Сөөлгү чылдарда ирригация системазын телемеханиканың дузазы-биле комплекстиг башкарарының, үлетүрге бүдүрүлге чорудулгазын башкарарын автоматыдар талазы-биле улуг ажылдар кылдынган. Ол арганарны бистиң чуртувустуң өске республикалары калбаа-биле ажыглап эгелээнвер, Ирригация талазы-биле бистиң эртемденнеривистиң чогаатган түүлдерин Украинада, Волгоградта, Кубаньда ажыглап турар. Органиктиг болгаш органиктиг эвес база физиктиг химия институтларының ажылдакчылары тус черниң үнүш болгаш минералдыг чиг-эт курлавырларын ажылдап кылыының чаа технологизын чогаатканнар. Ол шинчилелдер Ортаа Азияның өске-даа республикаларының ажыл-агыйын хөгжүдеринге улуг перспективаларны берген.

Киргизияның эртем талазыбиле чедишкиннери ССРЭ-ниң Улус ажыл-агыйының чедишкиннериниң делгелгезинге каш удаа киргеп. Бо чылын бир институттуң бүдүн коллективи делгелгениң киржикчилери болган. Биология институдунуң 30 ажылдакчызы делгелгениң киржикчилери болганнар. Даглыг черлерниң сигеп кезер шөлдерин болгаш одарларын ажыктыг ажыглаар дугайында оларның кылган ажылдары мал ажылын хөгжүдеринге улуг салыышкынны киргеп. Биолог эртемденнер бедик продуктулуг чаа уксаның малдарын хайнакташтырып үндүргеннер.

Бистиң чуртувустуң бүүү зоналарының үнүжү Киргизияда бар. Ол талазы-биле улуг эртем ажылын бистиң эртемденнеривис тургускан. Бо ажылды кылып турда моон мурнунда билдинмейн турган 30 чаа үнүш тодаттынган. Ниитизи-биле ол номда 3,5 муң ажыг янзы-бүрү үнүштериң болгаш оларны кандыг янлыыг ажыглаарының дугайын тодаргай бижээн.

Ниитилел эртемниниң талазы-биле ажылдан турар кижилер база-да хөй ажылдарны кылганнар. Октябрь революциязының төөгүзүн, социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунуң айтырыгларын шинчилеп көөр талазыбиле чугуда ажылдар кылдынган. Москваның, Ленинградтың эртемденниринин киржилгези-биле Киргизияның төөгүзүнүң дугайында ийи томнуг ажыл тургустунган. «Киргизияның Компартиязының төөгүзүнүң очерктери», «Кыргыс совет литератураның төөгүзү» дээш оондаа өске номнарны бистиң эртемденнеривис бижээн.

Акы-дуңма эвилелдешкен республикаларның эртемденниринин дузаламчызы эвес болза, бо бүүү ажылдар кылдынмас деп үвеия демдеглээр херек. Чурттуң улуг-улуг эртем төптеринде ажылдап турар эртемденнер биске үнелеп четпес дузаны көргүзүп турарлар. Чамдык чижектерни көрүп көрээлиңер. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү М. А. Гаврилов автоматика институдунуң ажылынга улуу-биле дузалажып турар. Ол биске келген, аныяк эртемденнерниң семинарларын, школаларын организастан турар. Бистиң геология институдувуска дээдя мергежилдиг кадрларын —эртем докторларын белгеткөр ажылга академик В. И. Смирновтуң киирип турар улуун үнелеп четпес бөс. Казахстанның Эртемнер академиязының академиги О. А. Жаутыков кибернетика талазы-биле кадрлар белеткөөрингe улуг салыышкынны киргеп. Бо ышкаш чижектерни хөйүү чугаалап болур.

Бистиң республиканың бурунгаар хөгжүдеви шыванда магалыг. Амгы үеде Киргизияның үлетүрү 40 ажыг адырдан тургустунган. Бо республикага кылган 50 ажыг продукцияны Совет Эвилели даштыкы чуттарже чорудуп турар. Көдөө ажыл-агыйныс база-да бедик хөгжүдеттинг.

Кыргыстарның амгы культуразы чайынналчан болгаш хөй талалыг. Республикада 6 профессионал, 18 улусчу театрлар, филармония, музыка болгаш уран түүл училищелери, 70 ажыг музыка школазы ажылдан турар. Киностудияның бүдүрүп турар продукциязын Совет Эвилелиниң улустары эки билир.

Республиканың эртемденнерининн даштыкы чуттар-биле харылзаалы бижыскан. Испанияга, ГФР-ге болгаш Монгка болган делегей чыыштарынга бистиң эртемденнеривис ханы уткалыг илеткелдерин кылган. Болгарияның, ГДР-ниң, Чехословакияның болгаш социалистиг өске-даа чуттарның эртемденнери-биле бистиң эртемденнеривис быыкыт харылзаалыг ажылдан турар.

Даглыг чурттуң эртемденнери ССРЭ-ниң 50 чылынга төлептиг ужуражыр, СЭКП-ниң XXIV съезадының салган сорулгаларын амыдырал-та боттандырар дээш улам чуткулдуг ажылдан турарлар.

Кыргыз ССР-ниң Эртемнер академиязының органиктиг химия институдунуң лабораториязының удуртукчузу, химия эртемниниң кандидады Курманбек Джундубаев үжен ажыг эртем ажылдарын чарлап үндүрген болгаш эртем ажыдыышкыннары дээш авторнуң 11 хереченилелдерин алган.

Оок аңгыда ол—Ада-чурттуң Улуг дайынынга киришкеш 18 дайынчы шаңналдар-биле шаңнаткан.

В. УТЕШЕВТИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ТУРИСЧИ ОРУКТАР-БИЛЕ.
В. ВОЛЧЕНКОНУН чураан чуруу.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АВГУСТ 29-ТА

МОСКВАДАН

16.00—Өдүүг телевидение. **XX чайты Олимпий оюннарында.** Мюнхендеп дамчыдылга. 18.00—«Ye». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.30—Телемедээлер (тыва дылга). 18.45—**«Бистиң планетавыс».** Дамчыдылга. 19.15 — **«Улусчу контроль».** Дамчыдылга. 19.45—Телемедээлер (орус дылга). 19.55—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

20.00—Өдүүг телевидение. **XX чайты Олимпий оюннарында.** Мюнхендеп дамчыдылга. 22.00—**Улустуң артизи Б. Руденконуң концертинде.** 23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

ГТО-нуң нормаларын дужаап эгелээн

БАЙ-ХААК. ВЛКСМ-ниң Таңды райкому, районнуң профэвилел чөвүлели болгаш «Урожай» эки тура спорт ниитилели ГТО-нуң чаа комплекизинин оран камгалалынга база улустуң кадыынга канчаар-даа аажок улуг ужур-дузаазының талазы-биле тайылбыр массалыг ажылды чонвуң ортузунда калбарткан чоруткан.

ГТО-нуң нормаларын хүлээп алыр 9 кижи составтыг комиссияны тургускан. Комиссия колхозтарга, совхозтарга болгаш албан организация черлеринге чаа күш-культура комплекизинге хамаарыштыр ап чорудар хемчегларни ажылдап кылган. ону боттандырып турар. Комиссия кежигүннери коллективтерге чеде бергеш, ГТО дугайында тайылбыр ажылдарын чорудуп, оон нормаларын дужаагаан маргылдааларны эрттирген.

Бистиң районда Балгазын көдөө Советинин, «Тиилелге», «Элегес» совхозтарының, район эмнелгезинин, районнуң көдөө ажыл-агый эргелелиниң удуртукчулары күш-культураның чаа комплекизинин ужур-дузаазын чедир үнелеп, оон нормаларын дужаарынче кичээнгейни салып, боттут дузаны чедирип турарын мактаар ужуралт. Шак мындыг деткимченин түнелинде бо чайын черниң узуциу, бединин халырынга, маңнаарынга, граната октаарынга, боодалгаа, хамааты камгалалынга маргылдааларны өлөн органиастыг эрттиргилээн. Анаа ниитизи-биле 200 ажыг кижи киришкен. Оларның дыка хөйү чаа комплекстиг алдын демдээнин нормаларын чедишкиниг күүсеткен.

Райкүүскомнуң сан кылдызинин ажылдакчызы Наталья Баранова үшкү чаданың алдын демдээнин нормаларын ажыр дужаагаан. Ол черниң бединин 1 метр 16 см халаан, гранатаны 26 метр октаан, кара боолаарынга 39 саныы алган. Дөрткү чаданың спорттуг чайты хевирлеринге дужаар нормаларын Кама Өнер-оол, Оюн Багай-оол, Марк Саян олар эки күүсеткен. ГТО-нуң бешки чадазының нормаларын райкүүскомнуң политика, херектер кылдызинин начальниги В. С. Бабушкин, СЭКП райкомунуң ажылдакчылары Г. С. Булатов, Н. Б. Тыртык-Кара эки дужаагаан. Районнуң көдөө ажыл-агый эргелелиниң начальниги Петр Артемьевич Дежпевту оозалап демдеглексеним. Оон хары 55. ГТО-нуң нормаларын дужаарынга хоочун спорттуг идепкейлиг киржип, алдын демдектиг нормаларын чиигизбиле күүсеткен. Петр Артемьевичиниң чедишкининин чажыды, оон күш-культураны хүн бүрү доктаамал кылып турарында.

Күш-культураның чаа комплекизинин ужур-дузаазын тайылбырлаар, нормаларын дужаар чамдык хемчегларни районда боттандырын турза-даа, ая-даа массалыг эвес. Ону үениң негелдезинге дүүштүр турзуары, комсомол, профэвилел болгаш спорт организацияларының сорулгазы болуп.

А. ОПЕРА.

* * *

ХАНДАГАЙТЫ. ГТО-нуң чаа комплекизинин нормаларын Өвүр районнуң ажылчы чону, ылаңгыя комсомолчулар болгаш аныяктар массалыг, организастыг дужаазын дээш ВЛКСМ райкому профэвилел база спорт организацияларыбиле кады түскай хемчегларни ажылдап кылган. Бо ажылды чедишкиниг чорударыбиле районнуң 14 комсомол организацияларынга чугаалашкаш, тодаргай шаптырларны хүлээп алган.

ГТО-нуң нормаларын бирги эолчегде партия, комсомол райкомнарының, райкүүскомнуң ажылдакчылары дужаагаан. Чадат чарышка, ядро, граната октаарынга маргылдааны чоруткан. Анаа хоочун партия совет ажылдакчызы, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи Монуш Даваа, Степан Сыгыртаа, ВЛКСМ райкомунуң чолаачызы Монгуш Шолбан-оол болгаш өскелердаа хамаарышкан чадаларының нормаларын эки дужаагаан. Ниитизи-биле 20 ажыг кижи ГТО-нуң нормаларын күүсеткен алган. Оон дараазында районнуң хереглекчилер ниитилелиниң амыдырал хандылыга комбинадының болгаш өске-даа коллективтерге ГТО-ну дужаагаан, орта 40 хире кижи идепкейлиг киришкен.

План ёзугаар чоокку үеде школаларның өөренекчилери болгаш башкылары күш-культураның чаа комплекизинин нормаларын дужаап эгелээр.

К. ДАРЖАЙ.

АГААРЫ

Бүгүн республикага булуттаар, даглыг районнарга биче чаъс чаар. Барыын угланыышкынныг хаттын дүргени секундада 7—12 метр, барыын районнарга 12—18 метр чедир күштелир. Агаарның температуразы 13—18 градус чылыыр.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы 16—18 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

АВГУСТ 29-ТА

«НАЙЫРАЛ»: **«Мессе фрманын чажыды»** 10, 11.45, 13.30, 15.15, 17, 18.45, 21 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Ис чок читкен кижи»** 15, 18.40, **«Тунель»** 16.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Чалыыдар»** 15, 16.50, 20.50, **«Плющихада үш терек»** 18.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: **Мультчыынды** 9.30, 12.30, **«Салтан хаан дугайында тоол», «Бешки «Б»-ден келген эдептиг кижи»** 13.30, 15.30, **«Л. Б. Джонсту хостаны»** 17.20, 19.10, 21 шактарда.

ЧОЛААЧЫ БОЛУКСААРЛАРГА

Кызылдың автошколазы тыва белукке өөренекчилер хүлээп алырын чарлап тур.

Кичээлдер сентябрь 18-те эгелээр.

Башкылаашкынны тыва дылга чорудар.

ДИРЕКЦИЯ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, карысалалы секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизинин 37-13, культура килдизинин 23-54, көдөө ажыл-агый килдизинин 21-47, үлетүр килдизинин 22-64, чаъса килдизинин 41-27, информация база совет тургузуу килдизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларнын 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче дөмдөр.

Солун неделяда 6 катап үнер

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тыванын ном үндүрер черинин республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1). ІС—00910.